

FOTO: Rauno Volmar

ELU MAAL

Põhja-EESTI

ERILEHTE TOETAVAD EAS, KESKKONNAMINISTEERIUM, RMK, PÕLLUMAJANDUSMINISTEERIUM

Mamsel Helena juhatab Kilplalas vägesid

Kolme aastaga on Müüsleri mõisapargis asuva Kilplala külastajate arv kuuekordistunud.

Signe Kalberg

Kilplaste lugusid tunti Saksa-maal juba 400 aastat tagasi. Fr. R. Kreutzwald tõlkis ja enda sõnul solkis kilplaste lood maakeelde 1857. aastal. Kreutzwaldi järgi elasid kilplased Järvamaal Peetri kihelkonnas Uppakallo külas. Küla liideti 1840. aastal Koigi mõisaga ja küla nimi kadus.

Kuid legendid omapärastest kilplastest elavad tänapäevani. Nende värskena hoidmisele on kaasa aidanud ka Müüsleri endises mõisapargis asuv ja iga aastaga üha enam ilmet võtma hakkav Kilplala. Teemapark kujutab endast omanäolist laste ning noorte mängu- ja spordiväljakut, mille enamik objekte ja atraktsioone on seotud kilplaste lugudega.

Park punnis inimestele vastu

Ametlikult on Kilplala rajamise algatajad Kareda valla raamatukogu juures tegutsev Kreutzwaldi pärandi säilitamise seltsing ja MTÜ Müüsleri Küla Selts. Kuid tegelikult peavad kilplased tänulikud olema Kareda raamatukogu juhatajale Helena Siirajale. Ühel unetul ööl ligi kuus aastat tagasi mõtiskles ta selle üle, kuidas räämas mõisaparki ära kasutada ja Müüslerisse külalisi meelitada. Oli tahtmine midagi teha ja toimetada.

“Siis tuligi mõte elustada Kilplala, sest Kreutzwaldi järgi elasid kilplased Uppakallo külas. Seetõttu olekski põhjendatud kilplaste nime seostamine just siinse paigaga ja kasutuselevõtt just siin,” meenutas Helena. Kõige raskem on olnud Helena Siiraja sõnul korda teha vana aastakümneid võsastunud ja hooldamata parki. Pinnas on ebaühtlane, maa seest tuleb pidevalt välja kive, klaasikilde ja prügi. Park jaguneb kolme ossa: Kilplala, spordiväljakud ja roheluses asuv terviserada.

Praeguseks on valmis saanud peavärav, kahekorruseline, ilma akendeta Kilplaste Nõukoda, mänguväljak ronimisstatiivide ja liurenniga, kiik, püstkoda, kilplaste ilmajaam, väljak korvpalli- ja võrkpalli mängimiseks, püstkoda, terviserada, täpsusviskemäng kurikatega, vigursaedud puuskulptuurid, kilplaste hädaabikoht ehk kahekordne kiiksuga kemmerg.

Ajakirjanikuga samal ajal Kilplalat külastanud Lasnamäe üldgümnaasiumi III ja IV klassi õpilased on kõige enam vaimustuses nõukojast, kus Helena

FOTOD: Maila Reimand

Mamsel Helena pajatab Lasnamäe kooliõpilastele lugu kilplastest, kes ihkasid kanamunadega rikkaks saada.

Kilplala elanik.

Nõukoda.

Kilplased tegutsemas.

pajatab nukkude abil loo kanamunadega rikastuda ihanud kilplastest. “Mulle meeldis pahade notsude mäng, nõukoda on põnev maja, kilplaste naljad meeldisid samuti,” loetles kolmanda klassi piiga Kelli.

Uudistada oli nii tal kui ka koolikaaslastel nõukojas palju. Alumisele korrusel on kamina-ruum. Avades tervet seina hõlmavad suured uksed, muutub kogu alumine korrus lavaks, kus saab esitada näidendeid ja kontserte. Ülakorrusel on koolitus- ja nõupidamisruumid, käsitöötuba. Nõukotta tulevad ka kilplaste leiutiste püsinäitus, turismiinfopunkt ja AIP.

Teemapark ei saa kunagi valmis

Tänavu kevadel ja suvel on Kilplalas koos Helenaga viis giidi, igal aastal on külastajate arv võrreldes eelmise aastaga kahekordistunud. “Kõige rohkem teeb rõõmu näha, et inimestele meeldib meie tegemine. Olen tänu kilplastele leidnud ja tutvunud väga toredate inimestega. Kui ka lapsed siit lahkudes ütlevad, et väga lahe koht ja Kilplala on maailma kõige parem paik, siis ei jäägi muud üle kui rõõmu tunda ja sellest uut jõudu saada,” tunnustab Helena.

Kõige kaugemalt on Kilplalat uudistamas käinud inimesed Austriast. Üha rohkem on külastajate hulgas täiskasvanuid. Kui

2004. aastal oli 685 külastaja seas 602 last, siis eelmisel aastal tundis Kilplala vastu huvi 4426 inimest, kellest lapsi oli 2988.

Mamsel Helena loodab, et Kilplala ei saagi kunagi päris valmis, vaid täieneb ja uueneb pidevalt. “Nii palju häid kilplasilikke mõtteid on veel ellu viimata ja külastajad pakuvad neid kogu aeg juurde. Kui oleks hästi palju raha ja saaks kõik ühekorraga valmis teha, ei oleks see üldse nii huvitav,” kinnitas ta.

Kui kellelgi tärkab hea idee, siis tuleb lihtsalt tegema hakata. “Soovitan mõttekaaslased kokku koguda ja teha mittetulundusühistu või ettevõtte, sest siis saab ka toetusi taotleda. Ka ümberkaudsete toitlustajate, majutajate, käsitöömeistrite ja turismitaludega tuleb koostööd teha. Sest mida endal veel ei ole, see võib teistel olla hea ja üheskoos tuleb välja väga hea. Ärge kartke konkurentsi, koos olete hoopis tugevamad ja saate palju rohkem külastajatele pakkuda. Koos saab kulusid jagada ja üksteisele reklaami teha,” soovitas Helena Siiraja.

REEGLID KILPLASTE KIIKSUGA

KEMMERGUS.

Pissi püksata!

Kaka kartmata! Lase lauluga! Ära tilguta!

Kilplastega seotud projekte

2002 – kohaliku omaalgatuse programmi (KOP) raames toetas EAS Müüsleri pargi projekterimist

2003 – EAS, Kilplala Nõukoja ehitus- ja elektriprojekti tellimine

2003 – kultuuriministeerium – sportlik-kultuuriline koolivahe-aeg “Vaheaeg koos kilplastega”

2004 – Balti-Ameerika partnerlusprogramm – Müüsleri parki külakiigi ehitamine ja laste puude istutamise õpetamine

2004 – EAS, Müüsleri parki välikäimla ja püstkoja ehitamine

2005 – EAS – Kilplaste muistenditel põhineva teemapargi ehitamine Müüslerisse

2005 – EAS, Müüsleri parki tantsuplatsi ehitamine

2006 – EAS – Kilplaste muistenditel põhineva teemapargi ehitamine Müüslerisse, II etapp

2006 – EAS, Müüsleri parki välikäimla ehitamine, II etapp

2007 – EAS, alustava ettevõtja toetus

Allikas: OÜ Kilplane

FOTOD: Kristiina Viiron

Haide müügiaias on pakkuda 150 eri liiki püsililli.

Haide müügiaed hakkas esimesena Eestis kasvatama konteinerταιimi

“Aed ei saa kunagi valmis,” kinnitab Merle Hannust, Raplamaa suurima, Haide nime all tuntust kogunud püsilillekasvatuse rajaja.

Kristiina Viiron

Seesama tõdemus, mis Tallinna puhul Ülemiste vanakesel linna uputada ei lase, andis ligi viisteist aastat tagasi laguneva Valtu kolhoosi haljastusagronoomidele Arnold ja Merle Hannustile julguse omaenda puukooli rajama hakata. Aga mida kasvatada? Valik langes püsililledele – nii tundus kõige perspektiivikam. Pealegi leidis kasvatuse jaoks vajalikku algmaterjali kõigepealt just Hannustite enda koduaias Kaereperes, kus kasvas ligi 4000 liiki taimi. Paljud neist Venemaa-matkadelt seljakoti sees kaasa toodud.

Miks konteinerταιimed?

Esimesed paljundused tegidki Arnold ja Merle oma koduaia taimedelt, otsustades samas ka Eestis täiesti uuenduslikult konteinerταιimi kasvatama hakata. Seda, nüüdseks väga levinud meetodit, Eestis siis veel õieti ei teatud, vastavad teadmised oli Arnold Hannust aga kaasa toonud paari aasta taguselt Göteborgi-õpingutelt. “Aga polnud lihtne see algus,” tõdeb Merle Hannust. “Rahvas oli harjunud lilledega, mida nende emad ja vanaemad alati kasvatanud olid ning uut pakkuda oli keeruline ja raske töö.”

Tõestuseks, et need vöö-

Merle Hannust näitab oma koduaias kasvavat magnooliat.

rad ja tundmatud taimed meie koduaias tõesti vastu peavad, on algusest peale avatud olnud Hannustite koduaed kohe müügiaia kõrval. Seal saab iga ostja näha, millistes tingimustes üks või teine taim kasvab ja milline ta aastate pärast välja näeb.

“Võtsime eesmärgiks kasvatada ja pakkuda uusi, meie tingimustele vastavaid taimi. Me ei jätanud vahele ühtki laata ega loengut, et püsililli tutvustada,” jutustab Merle. “Mäletan, läksime laadale, vaadati võõristavalt, et poti sees on mingid püsililled.”

Aga kui inimesteni jõudis arusaam, et sel moel saab lilli istutada suvi läbi, oli see suur võit aednikule, kes ei pidanud

enam kevadel istutamiseiga iga hinna eest kiirustama, kuid muidugi ka potilillede müüjatele. Konteinerταιimede ju äri rajatud saigi.

Mägisibulad ja kiviktaimla

Esimeste uute, siin vähelevinud liikidena hakkasid Hannustid pakkuma erinevaid kiviktaimla ja mägisibula sorte – viimati märgitud on meie tingimustes väga vastupidavad, kui neile on õige kasvukoht valitud. Samuti pakutakse laia valikut madalaid ja kõrgeid püsililli, mida Eestis veel ei tuntud, küll aga kasvatasid neid Arnold ja Merle, kes olid aastatega kogunud, et nad peavad Eesti kliimas hästi vastu.

Merle märgib, et alustamise

hetkel oli neil kindel usk, et inimestel tekib huvi iluaiaanduse vastu, ehkki majade ehitamisest siis alles pigem mõeldi. Nii läkski – ehitati majad, ja kui need valmis said, hakkasid inimesed aedu rajama.

Aeg on ka Merle ja Arnoldi tegemisi pisut pillutanud – Arnold tegutseb nüüd pealinna lähedal roheline kaubamajana tuntud Hansaplantis.

Aja jooksul on firma kandnud erinevaid nimesid, näiteks Haide Puukool, Haide Müügiaed või Haide Püsililled, firma olnud aktsiaselts või osaühing ja mõnda aega ka Hansaplanti tütarfirma.

Sõna Haide, mis on ka Hannustite noorima tütre nimi, on ettevõtte nimes alati sisaldunud – sellest on saanud kaubamärk.

Viimasel kahel aastal on Haide Müügiaed üks osa osaühingust Valtu Aed, kellel on lisaks püsilillekasvatusele ka Rapla-Türi maantee äärde jääv suur mahe-õunaaed ja maasi-kaistandus.

“Lõime Anne Ojasaluga (OÜ Valtu Aed osanik toim.) käed, et koos edasi minna ja püsima jääda,” märgib Merle. Üheskoos tegelevad nad ka koduaedade projekteerimise ja nende rajamisega.

Ja nii nagu aed iialgi valmis ei saa, nendib Merle Hannust, õpib aednik terve elu.

Noored teevad maal elamise mõnusaks

Noortevõistlusele “Maal on mõnus!” laekunud 61 projektist teostub sel suvel seitse ideed.

Signe Kalberg

Noortevõistlusele esitatud tödest leidis hindamiskogu toetamist väärt olevat Tartumaa Sirgu küla noorte kavandi “Maanaiste tööd mõnusaks”, Viljandimaa Piliistvere noorte “SiseMaal on rannaMõnus”, Ida-Virumaa Lohusuu noorte “Kooliõu atraktiivseks”, Võrumaa Nogu noorte “Teguderohke suvevaheaeg maal” ja Jõgeva noorte kavandi “Ühel meelel nii teos kui sõnas”.

Maaelu Edendamise Sihtasutuse eripreemia pälvis Abja valla ja Mõisaküla linna noorte koostöös esitatud projekt “Vana vagun korda” ning Eesti põllumeeste keskliidu eritunnustuse Lääne-Virumaa Rakvere linna ja Pajusti küla noorte koostöös esitatud projekt “Noored farmerid”.

Noortel suur huvi

Projekti “Vana vagun uues kuues” juht, Mõisaküla linna sotsiaaltöötaja Marina Raid tunnistab, et nende projekti väljavalimine tuli tegelikult üllatusena. “Edelaraudtee kinkis selle aasta jaanuaris linnale vana vaguni. Koos Pirje Usina ja linnapea Ervi Tambergiga leidsime, et tuleks anda noortele võimalus see endale kooskõitise ja ürituste korraldamiseks korda teha. Vagun puhastatakse ja värvitakse, klaasikojas tahetakse teha akendele vitraažid, vaja on õmmelda kardinad ja teha padjad,” selgitas ta. Vaguni kordategemist on valmis toetama Mõisaküla linnapea Ervin Tamberg ja linnavalitsus ning Abja valla valitsus. Juuni lõpus võtab linna lasteaija juhataja Pirje Usin ning kasvataja Tiina Raba noored enda hooleks ja töö läheb lahti.

Eva Lehtla põllumajandusministeeriumi teavitusbüroost ütles, et ministeerium korraldab noortevõistlust “Maal on mõnus!” juba viiendat aastat, selle raames korraldatav projektivõistlus toimub aga alles teist korda (varem on korraldatud kunsti- ja esseevõistlus, foto- ja luulevõistlus). Kui mõõdunud aastal laekus võistlusele 40 projekti, siis sel aastal juba 61.

“Selline noorte huvi kon-

Maakonniti esitatud projektid:

Viljandimaa	10
Tartumaa	6
Lääne-Virumaa	5
Ida-Virumaa	5
Järvamaa	5
Jõgevamaa	4
Läänemaa	4
Pärnumaa	4
Saaremaa	4
Raplamaa	3
Võrumaa	3
Harjumaa	3
Põlvamaa	3
Valgamaa	2
Hiiumaa	0
Allikas: põllumajandusministeerium	

kursi vastu oli ka meile üllatav, aga küllap on oma osa sellel, et eelmine konkurss ja ellu viidud projektid said palju positiivset kajastust ning kuuldused sellisest noorte ühistegemisest on maapiirkondades levinud,” märkis Lehtla.

Võistluse eesmärgiks oli juhtida noorte tähelepanu asjadele või asjaoludele, mis teevad maal olemise ja elamise nende jaoks mõnusaks. Osavõtjaid soovitakse ärgitada mõtlema asjadele, mida noor saaks ise selle mõnusa olemise jaoks ära teha.

Rõhk isetegemisele

Hindamiskogu lähtus projektide hindamisel idee originaalsusest ja projekti teostamisel kaudset või otsest kasu saava sihtrühma suurusest – avalikust huvist ning isetegemisest. Projektide kõige suuremaks plussiks võis Lehtla ütlust mõõda pidada noorte põnevaid ideid. Puuduseks mitme projekti puhul oli aga see, et noorte isetegevuse osa ei olnud piisavalt lahti kirjutatud või jäi mulje, nagu see puuduks täiesti. Seetõttu jäid projektid, mille sisuks oli kas asjade ostmine või matkade ja laagrite korraldamine, milles noorte roll piirdus vaid osalemisega, žürii valikust kõrvale.

Ministeerium on korraldanud noortevõistlusi aastast 2004. Varem on toimunud nii essee-, joonistus-, foto-, luule- kui ka projektivõistlus.

FOTO: erakogu

Idee algatajad (paremalt vasakule) Marina Raid ja Pirje Usin ning noored Laura Lilleste ja Birgit Tiit “Vana vagun uues kuues”.

FOTOD: keskkonnainspeksioon

Pildil on puurkaev, kust saavad vee mitmed ühe Järvamaa alevi ettevõtted ja elamud. Sellisele puurkaevule peab kindlasti olema kehtestatud 50 m sanitaarkaitseala. Sanitaarkaitsealal on veeseaduse järgi majandustegevus keelatud, lubatud on vaid veehaarderajatiste teenindamine, metsa hooldamine, heintaimede niitmine ja veeseire. Väärteokorras said karistada kaevu valdaja ja maaomanik. Karistused ei olnud suured, kuna olukord likvideeriti esimesel võimalusel. Põllumees, kes oma maad haris ja vilja kasvas praktiliselt puurkaevuni, pääses seekord puhtalt.

Suvel paneb sõnnikuhais ka maal inimeste haistmismeele proovile

Keskkonnakompleksluba omavaid põllumajandustootjaid kontrollivad inspektorid kord aastas, lihtloa omanikke kord kolme või viie aasta jooksul.

Signe Kalberg

KKI Lääne regiooni Järvamaa büroo juhtivinspektor Maarja Jüris, milliste probleemidega puutub keskkonnainspeksioon kokku suvel?

Suveperioodil esitatakse enim kaebusi jäätmete ebaseadusliku ladestamise, plasti ja kummi põletamise, raie tööde ja kalameeste ning loomulikult sõnniku laotamisest, hoidmisest või puhastusseadmest leviva ebaseadusliku lõhna ning silohoidlast silomahlade väljavoolamise kohta.

Sõnniku laotamisest leviv lõhn on inimeste jaoks üsna ebaseaduslik ja seda eriti suvel palavaga.

Probleem on see enamasti just linnast maale kolunud või puhkama tulnud inimestele. Kaebuse sisuks on olnud näiteks: milline asutus on pädev kinni keerama seda Väätsa poolt tulevat sõnnikuhaisu, mis matab tervet Paide linna? Lähedasele põllule on aga ladestatud virtsa-jäätmeid, mis imuvad põhjavekke ja kaevu. See on jube hais, mis levib, jääb porganditele ja hernestele külge, kas ma pean minema nüüd Poola porgandeid ostma?

Põllumajandusliku lõhnasaaste kaebuste arv ei ole üldisest kaebuste arvust kuigi oluline, kuid siiski on see aastate jooksul suurenenud. Põhjuseks võib pidada kohati maaelust kaugele jäänud linnainimeste suundumist maale. Sagedamini

esitatakse kaebusi seasõnniku ja veise vedelsõnniku laotamise või vedamise käigus leviva lõhna kohta.

Kui palju on olukord paranenud või siis halvenenud võrreldes viimase kolme aastaga?

Olukord on paranenud valdkondades, kus on tehtud suuremat teavitus- ja selgitustööd ning ka määratud suuremaid karistusi. Tunduvalt on vähenenud sõnniku ja reovee laotamine talvisel ajal lumele ja külmunud maale. Ilmselt ei ole enam ühtki põllupidajat, kes ei tea, et seda teha ei tohi.

Seega – kui keegi siiski veel seda teeb, saab olla tegemist vaid teadliku ja tahtliku rikkumisega, mille eest on karimid karistused.

Keskkonnakompleksluba omavaid põllumajandustootjaid on keskkonnakaitseinspektoritel kohustus kontrollida üks kord aastas, lihtloa omanikke kord kolme või viie aasta jooksul. Väiketallunikke kontrollitakse pisteliselt.

Kas inspektorite eesmärk on karistada või eelkõige õpetada?

Plaaniline kontrollkäik ettevõtja juurde peaks tema seisukohast olema kindlasti rikkumisi ennetava iseloomuga. Keskkonna seisukohast annab õpetamine ehk rikkumiste ennetamine kindlasti parema tulemuse. Kui aga toimub tahtlik ja teadlik seaduserikkumine peab, sellele järgnema väärteomenetlus ja karistus. Väga palju oleneb seega ettevõttest ja tema tahtest hoolida ümbritsevast keskkonnast. Kui suurt piirkonda kontrollib

KKI Järva osakond?

Juba aastaid kontrollime kahte maakonda: Järva ja Rapla. Rapla büroosse otsitakse praegu inspektoreid, et kindlustada tulevikus Rapla büroo iseseisev toimimine.

Kellega on kõige enam probleeme, kas eraisikute või firma-dega ja miks?

Kui saabki karistada ettevõtet, on ju rikkumises süüdi siiski alati ikkagi inimene (ehk eraisik), kes tegi midagi valesti või jättis hoopis tegemata. Probleemid on erinevad, põhjused siiski enamasti kas majanduslikud või rumalusest tingitud.

Põllumajandusettevõtte rikkumised on näiteks sõnniku- ja silohoidlad ei vasta nõuetele või puuduvad üldse, ehitustegevusel suuremas koguses jäätmete ebaseaduslik kõrvaldamine.

Eraisikute levinum rumalus on jäätmete põletamine, lootes sellega raha kokku hoida.

Viimsel kahel aastal on kõige enam alustatud väärteomenetlusi jäätme käitlusnõuete rikkumise kohta, teisel kohal on veekaitse nõuete rikkumised ja kolmandal metsa- ja kalakaitse nõuete rikkumised.

Teave

	2006	2007
Kaebuste arv		
Järvamaal	162	182
Raplamaal	101	156
Väärteomenetlusi		
Järvamaal	169	200
Raplamaal	167	104
<i>Allikas: keskkonnainspeksioon</i>		

Veel leidub tagaõuesid ja tööko-dasid, kus kaadmiumi, pliidi ja ka elavhõbedat sisaldavad vanad akud seavad sellisel kujul põhjavee puhtuse ohtu. Pärast hirmutava loengu pidamist plii ohtlikkuse kohta tervisele viis akude omanik need kohe konteinerisse, millega need ohtliku jäätmena kogumikohta üle anda. Trahvist ta seekord siiski ei pääsenud, sest kinnistul oli ka muid rikkumisi.

Raplamaal elamu kõrval asuvast loomapidamishoonest juhitud piima- ja virtsaveed lauda taha rohumaale. Mõne aja pärast võib laudaomanikul endal tekkida probleem, et kaevuvesi ei kõlba juua. Erasisik sai karistada reovee pinnasesse imutamise eest.

Kuna eterniit on raske, kardetakse selle prügilaske üleandmise kulusid. Kokkuhoiu lootuses tehakse eterniidist teed. Vanad eterniidiplaadid sisaldavad asbesti, mis plaadi purustamisel tolmuna lendudes kahjustavad teadaolevalt tervist. Sellel konkreetsel juhul Raplamaal sai maaomanik ettekirjutuse metsatee likvideerimiseks. Trahvi seekord ei määratud, sest koristuskulutused on piisavalt mõtlemapanevad.

Aegviidu looduskeskusest viivad rajad metsadesse ja rabadesse

Looduskeskust pole pisikesest Aegviidu alevikust sugugi keeruline leida. Astu aga elektrirongilt maha ning sealsamas lähedal männi-metsa läheduses hubases puumajas ta asubki.

Kristiina Viiron

“Oleme ainuke RMK loodusmaja, kuhu saab tulla rongiga,” märgib looduskeskuse juhataja Tiina Paltser. Ta ei ütle seda asjata – osta tervele klassitäiele lastele rongipilet on märksa odavam kui bussi tellimine, see aga tähendab loodusmajale agarat külalistetulva. Seda muidugi mitte ainult rongi pärast, sest Tiina Paltseri sõnul tullakse sellel aastal isegi koolide kaupa, korraga lausa 200 last.

Udistamist on Aegviidus ju üksjagu – kilomeetrite kaupa matkaradu, rabad, nõmmed, järved metsad, aga ka loodusmaja enda väga sisukad ja põnevad näitused.

“Oma bussiga tulijatega lähme Põhja-Kõrvemaale, sinna muidu ligi ei pääse,” tutvustab Tiina Aegviidu kandi matkamisvõimalusi. Põhja pool on valida kolme põneva raja vahel: viie järve ja vaatetorni juurest läbi kanduv Paukjärve matkarada, Uuejärve matkarada ning Jussi nõmmerada. Põnevat udistamist pakub ka Nelijärve ümborus.

Matkata ei pea jääma ka rongiga reisijad, sest kohe loodus-

Udistamist on Aegviidus ju üksjagu – kilomeetrite kaupa matkaradu, rabad, nõmmed, järved metsad.

Kasepakust mehike.

maja tagant metsaservalt algab poolteisekilomeetrine Sõõriksoo õpperada, mis kulgeb läbi metsa ja raba.

Tiina märgib, et üsna sageli tullakse retkele, ilma et looduskeskusest kiid tellitaks. Võetakse keskuselt lihtsalt raja kaart ja töölehed ning käiakse rajad omal käel läbi. Omapäiseiklejate tarvis on radadele paigaldatud ka hulgistanisti erinevaid infotahvleid.

Looduskeskus ise korraldab retki viie giidi abil. Üks neist on Tiina ise ning tegelikult võiks retkejuhte rohkemgi olla – nõudlust juhendajaga matka järele jagub piisavalt. Pealegi on loodusgiidiga väljas liikumine märksa tulemuslikum – võhiku või paadunud linnainimesena võib näiteks murdunud okstest lihtsalt mööda vantsida, teadmata, et see kõik pole mitte ulakate poiste, vaid pödra töö.

Kes elavad metsa sees

Erinevad keskuse programmid ongi rajatud selleks, et õpetada kõiki neid märke looduses märkama. Talvine programm “Jälgede salakiri” pole rajatud ainuüksi rebase käpa- või kitse sõrajälje leidmiseks, vaid ka kõigi muude märkide tähelepanemiseks, mis viitavad looma tegutsemisele metsas.

Programm “Kes elab metsa sees?” õpetab tundma Kõrvema elanikke: linde, loomi ja putukaid, ning selle tarvis on keskusel, kui kasutada õpetajate sõnavara, olemas head näitvahendid, näiteks kolbad, purki pistetud väljaheited, erinevat moodi söödud käbid jms.

Eelmise aasta kevadest saati on keskus väljas väga piltlik ja põhjalik näitus meie metsade pisimatest elanikest – putukatest. See, looduskooli eelmise juhataja Tiina Neljandiku algatatud näitus, annab igakülgse ülevaate inimsilmale üldiselt peidus olevate putukate elule, nende toidulauale, paljunemisele jne. Et näitus vaatajaid köidab ja haakub pealegi VIII klassi bioloogiaklassi õpituga, ei tahtnud keskus seda lihtsalt niisama kokku korjata ja maha võtta.

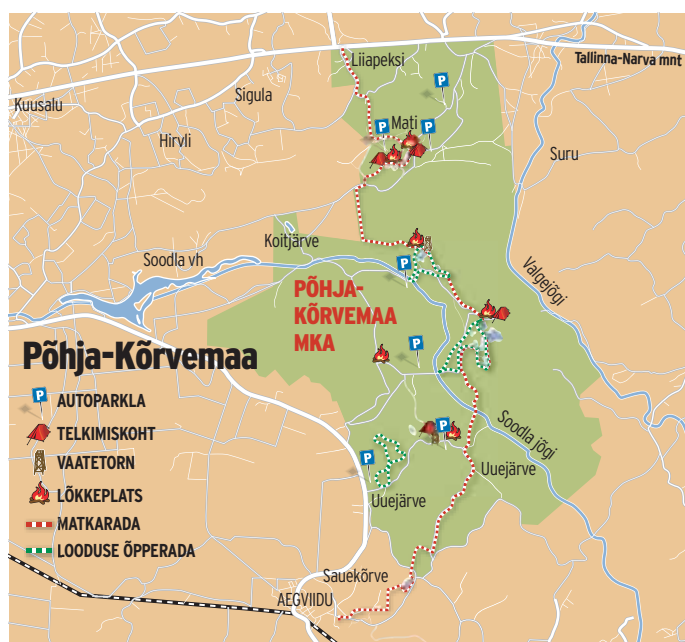
Koolitunde praktiliselt täiendama on loodud teisedki programmid, näiteks sügisene “Metsa salapärase seenemaailm”, mil seatakse üles näitus ümbruskonnast korjatud seenest ning käiakse ka ise metsast seeni otsimas ehk seenebingot mängimas.

Nooremate koolilaste jaoks on keskusel loodud metsandus-

FOTOD: Kristiina Viiron

Aegviidu looduskooli juhataja Tiina Paltser hoiab käes hundi pealuud.

RMK Aegviidu looduskeskus

- Asub Aegviidu alevikus.
- Pakub erinevaid loodusprogramme, mis on kampaaniate aegu kolm korda aastas tasuta, ülejäänud ajal tasulised, keskmiselt 800–1000 krooni programmi.
- Korraldab näitusi ja meisterdamisi, samuti konkursse.
- Looduskeskuses asub teabepunkt, mis on avatud 15. maist 15. septembrini.

lik programm “Kuidas kasvab mets” koos võimalusega metsa istutada, ja vanemale astmele “Milleks mets?”, kus kasutatakse metsamatemaatikat ja tutvutakse erinevate metsatüüpidega.

Innukad võistlejad

Tiina sõnul on Harjumaa lasteadeade hulgas väga populaarseks saanud looduslikest materjalidest meisterdamine ning looduskusse sätitud näitusel saab näha lausa kasepakkudest perekonda jms.

Hiireperekind.

Harjumaa ja ka ümbruskonna koolidele korraldab keskus juba mitmendat aastat fotovõistlust. “Teist aastat on teemaks “Puude elu ja ilu” ja arvata on, et jätkame, sest see pole end veel ammendanud,” täheldab Tiina, tõdedes samas, et fotod on aastatega üha paremaks läinud, nii pildile püütu kui ka kvaliteedi poolest.

Seda, et loodusharidust on meie inimestele, eelkõige aga lastele väga vaja anda, tuleb Tiinal sageli tõdeda. Mõnikord isegi tõsise üllatusega. On ette

tulnud, et linnalaps ei tea üldsegi, mis asjad on tikud. Oma tuleprogramm on keskusel ka, seal õpitakse ohutult tuld tegema A-st ja B-st peale ning puudutamata ei jäeta ka seda, mis juhtub siis, kui tulega hoolelt ringi käia. Oma silmaga saab põlenud metsa näha sealsamas, Sõõriksoo õpperajal.

“Praegusel ajal, kui metsad põlevad, on tuli eriti kuum teema,” nendib Tiina. “Ja ainult 1–2% läheb aastas äikesest põlema, ülejäänud on kõik inimese hooletus.”

Kalle Hamburg - elektroonikust juhtivaks kartulikasvatajaks

FOTO: Kristiina Viiron

Kristiina Viiron

Viimastel päevadel käib Rapla- maal Inglise Kalle Hamburgi talus kibe kartulipanek. Talu peremehe, Eesti suurima seemnekartulikasvataja Kalle Hamburgi leiab siis vaid põllult, kus ta sõidab ringi isevärki masinaga – ootuspäraste vagude asemel jätab see maha vaid laia peenna. Aga tuleb välja, et imelikku pole selles midagi – see masin teeb ära alati põllumehe kaela ristina rõhuva töö – kivikorje. Šotimaalt soetatud masin sõelub mulla kohevaks, korjab välja suured kivid, väiksed poetab vao vahele ning niimoodi saab ükskõik mis-suguse maa kartuli kasvatamiseks sobivaks sõeluda.

Kallest mõni peenar tagapool sõidab teine traktor. Tema paneb kartuleid, kaks vagu korraga ning pärast teda näeb põld välja juba harjumuspärane – ikka sirged vaod rivis.

Kas kartulipanekuks pole nüüd liiga hilja, toomingas hakkab õitsemist lõpetama, torkab pähe küsimus. „Ei!” selgitab Kalle Hamburg. „Seemnekartulit pannaksegi hiljem, kui muld on juba soe, ja ka võetakse üles söögikartulist varem, augustis, sest suve teises pooles hakkab lehtede arv tõusma ja kartuli viirushaigustesse nakatumise oht on suur. Pealegi, kartulit, mis seemneks läheb, pole mõtet suureks kasvatada, tähtis on mugulate arv, mitte tonnid.”

Aga neid mugulaidki on üsna palju – talu kartulisaak on keskmiselt 1000 tonni. Need kartulid, mis on seemneks liiga suured, lähevad toidulauale. Juba aastaid on Kalle Hamburgil Eesti suurimad seemnekartulipõllud.

Mäda seeme sundis ise kasvatama

Kalle Hamburgi juhtivaks ja autoriteetseks Eesti kartulikasvatajaks saamine on tõeline nostalgialugu, mis algas aastal 1989, kui rahvast innustati talusid rajama. Nii otsustaski

Kalle, hariduselt elektroonik ja linnapoiss, tulla vanavanemate maadele talunikuks. „Loomi ei tahtnud hakata pidama, seavad ülearu,” põhjendab ta kartulikasvatust. Esimese laari seemet tõi ta Haapsalu lähiselt Sõpruse kolhoosist, mis oli aga nii rämp, et mees otsustas hakata ise seemet kasvatama. „Algul oli küll mõte kasvatada tarkkartulit, kuid kohe sai selgeks, et seeme on võtmeküsimus,” märgib Kalle.

Kõigepealt kasvas ta Evikas meristeemsel tervendatud taimi, aga et eliitseemne saab sel moel alles neljandal aastal ning kui analüüs tuvastab partii veel ka viirusnakkuse ja terve nelja aasta töö lihtsalt maha visatud saab, hakkas Kalle Hollandist ja Saksamaalt seemet ostma – nii saab sertifitseeritud seemne kahe aastaga. Nüüdseks on sõelale jäänud eranditult Saksa aretusfirma Solana sordid, mis on meie tarbijatele kõige vastuvõetavamad: kasvavad hästi, neil on madalad silmad ja nad ei kee ülearu lõhki.

Kuidas aga oskab üks elektroonikust linnamees lihtsalt kätte võtta ja hakata kartulit kasvatama? „No eks sai raamatuid loetud,” muheleb Kalle. „Põhiinfo pärineb teadlastelt, kartulinimesed ei ole kogemuste jagamisega kitsid. Viive Rosenbergi ja Luule Tartlani nõuannete järgi olen kogemused saanud.”

Põld teadlaste jalajälgi täis

Praegu on Kalle ise ka Eesti maa-viljelusinstituudi ja Jõgeva sordiaretusinstituudi teadusnõukogu liige ning viiendat aastat teevad instituudid tema põldudel katseid. Näiteks katsetas EMVI Luule Tartlani juhtimisel Inglise väävlipreparaati, mis tõstab teatud perioodiks mulla happesust ja vähendab kartuli nakatumist harilikku kärna. „Väga hea efekti andis, mõnda sorti poleks sellena üles võtta tasunudki,” kirjeldab Kalle katse tulemust. Katse jätkub, sest kokkuvõtet teha saab ikka mitme aasta põhjal. „Tead-

Kalle Hamburgi kartulisaak on 1000 tonni aastas.

laste jalajälgi on põld täis,” muigab Kalle, lisades, et katseid on tehtud üksjagu.

Kartuli turustab Kalle tulundusühistu Talukartul kaudu, olles ise selle ühistu rajajaks. „90. algul panin jah koorma veoautole ja viisin Tallinna poodi,” meenutab Kalle. Et aga suured marketid tahavad aasta ringi varustatust, ei huvita neid üksik talunik oma tillukese kartulihunnikuga. Seepärast saigi ühistu loodud, et jalga marketite ukse vahele saada ning praegu on igas suuremas ketis Talukartul saadaval.

„Turu konkurents on väga tihe ja ainuke eelis on kvaliteet – sellele pole alternatiivi,” avaldab Kalle edukuse võtme. Aga see tähendab, et talunikuna ei käi ta suvel ainult põlluserval kartulite kasvamist imetlemas. Tagamaks head kartulisaaki, tuleb mütata suvi läbi. Varsti pärast kartulipanekut algab umbrohtorje, siis lehetäi- ja lõpuks lehemädanikutõrje. Põllu puhastamine haigetest taimedest kestab terve suve.

„Põuaperioodil tuleb kartuleid ka 24 tundi ööpäevas kasta, seega igav ei hakka. Suvel sõidan põllu kuni kümme korda läbi. Kartul on tänuväärne kultuur, aga kui midagi tegemata jätan, tuleb tugev tagasilöökk. Näiteks kui lehemädaniku tõrjega üks päev hiljaks jääda, on kvaliteetne saak küsitav. 2004. aasta vihmasel suvel pidin kolm pritsimiskorda öösiti tegema, sest päeval sadas,” kirjeldab Kalle kartulikasvatuse tahke.

Peale kartulite kasvatamist Kalle vilja ja rapsi – kokku sajalt hektaril. Talul on oma kuivati, milles kuivatatakse ka ümberkaudsete talunike vilja. Et kartulite hoidmiseks napib ruumi, plaanib ta ehitada varsti uue hoidla. On ju teada tõde, et eestlane sööb kartulit ega tüdine.

„Kartul ei tee paksuks, nagu ekslikult arvatakse, ja on igati tervislik toit,” kinnitab Kalle Hamburg teades, millele ta on pühendunud.

Ühistu lööb turul paremini läbi

Tulundusühistu Talukartul Roosna-Alliku pakketsehhis paneb masin kotti iga kuu kuni 500 tonni kartulit.

Signe Kalberg

Kaheksa aastat tagasi asutasid 16 talunikku tulundusühistu Talukartul, et ise kartulit kasvatada, pakendada ja turustada.

Tulundusühistu Talukartul tegevjuht Erkki Linno ütles, et äriühingu asutamise tingis kasvatajate soov turustada ise oma kasvatatud kartulit ilma vahendajata.

„Ühiselt on lihtsam kaubanduskettidesse lõõgile pääseda, sest üksiktootja ei suudaks

rahuldada suure kaubandusketi vajadusi,” selgitas ta.

Aeg on tõestanud otsuse õigsust. Põllumees saab seni müügile kulunud aja pühendada kartuli kasvatusele ja selle kvaliteedile. Ühtlasi on ühistu usaldusväärsus suurem kui üksikasvatajatel.

Kümne töötajaga Talukartul on Eesti suuremate pestud kartuli pakendajate hulgas. Üht-aegu on ta kõige suurem seemnekasvatusefirma. Esimestel aastatel keskenduti peamiselt toidukartuli müügile, nüüdseks

on Talukartul Saksa seemnekar-tilifirma esindaja.

Kartuli pesemine ja pakendamine käivitus 2001. aastal. Pakketsehh asub Roosna-Allikul, sest siin oli saada Talukartuli vajadustele vastav hoidla.

500 tonni pakendatakse

”R-Allikul hoiustame ligi 5000 tonni kartulit, paljudel kartulikasvatajatel on ka endal olemas hoidla, kust toome vajaduse korral kartulit pakendamiseks juurde. Lisaks hoiustavad kasvatad ka seemnekartuli, mida me

R-Allikule ei too,” selgitas Linno.

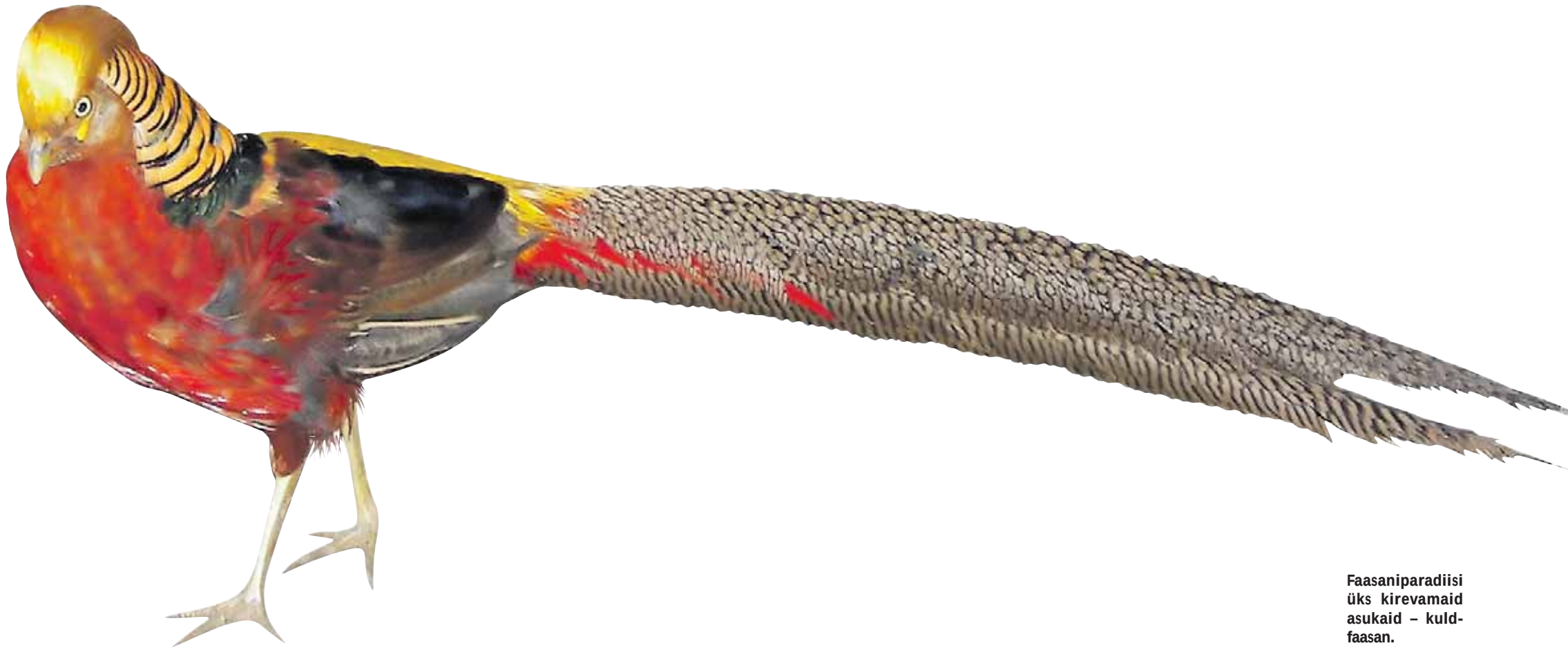
Iga kuu pakendatakse 300–500 tonni kartulit, samuti müüakse seda otse kasvatajate juurest.

Tulundusühistu tulevikuplaanidesse kuuluvad uued turud, kartuli koorimistsehh ning poolja valmistooted.

Talukartuli tegevjuht Erkki Linno hoiab Roosna-Alliku pakketsehhis silma peal kartulite pakkimisel ja seisab hea selle eest, et laos oleks olemas vajalik varu.

FOTO: Maila Reimand

Faasaniparadiisi üks kirevamaid asukaid – kuld-faasan.

Faasaniparadiis vuttide ja emude seltsis

Kristiina Viiron

Härgla mees Raivo Riis pidas aastaid jäägriametit ja kasvatas aastakümneid jahifaasaneid, nii et parimatel päevadel ulatus tema karja suurus 3000 linnuni. Nüüdseks on see möödanik ja praegu tegeleb Raivo, nagu ta seda ise sõnastab, ainult nende asjadega, mis talle meeldivad.

Meeldivad asjad on aga ikka elusolendid. Ehkki täiskasvanud jahifaasaneid tema talus enam pole, välja arvatud too, kes neli kuud tagasi plehku pani ja nüüd kodus magamas käib, leidub tal igasugu eriskummalisi ja kirevaid linde. „Ma ausalt öeldes ei teagi, mitu tõugu ja palju linde mul praegu on,” täheldab ta. Iga päev toob tibulisa ka, sest inkubaatoris on kümneid vuttide, Brama kanade ja faasanite mune.

„Siin on teemantfaasani kuked ja mandariinvar, need aga on hõbe- ja kuldfaasanid,” tutvustab Raivo oma lindude kollektsiooni. Sealsamas ajab Tuluusi hanepaar kaelu pikaks ning kisab kalkun, suured ja „sulgpükstes” Brama kuked aga jälgivad meid stoilise rahuga. Vutid, kõrvukfaasan, teemantfaasan, paabulinnud ... ega ühekorraga seda kirevust selgeks saagi.

Raivo sõnul paljudele liikidele eksponeerimine üldse ei sobigi ning juba ainuüksi võõra inimese hääle peale võivad nad väga närvi minna ja puuris ringi-

ratast jooksmata hakata. Seepärast ta oma kasvandikke eriti ei eksponeeri. Vahetevahel ikka, sest huvi ju tuntakse ja ikka küsitakse luba külla tulla.

„Ega ma ise ka kujuta ausalt öeldes ette, et võõrad kogu aeg hoovil oleks, see poleks ju siis enam mu kodu,” tunnistab Raivo.

Šetlandi ponid, emud ja nandud

Argade ja inimpelglike liikide seas on talus piisavalt ka neid, kes enda vahetumist sugugi pahaks ei pane. Must minisiga härra Orsson on igatahes rõõmuga platsis ja peremehega heal meele suhtlemas. Kolm Šetlandi ponimära pööravad peremehe hüüde peale kohe pead. Neljas, täkk, Raivo ütlust mööda pujään, on end aga sootuks karjaaiast välja nihverdanud ega tee hüüet kuulmagi. Tema on talus külaliseks ja paistab, et ei taha piirangutega hästi leppida.

Ka suuri ja heasüdamlike nägudega emusid ei paista võõra juuresolek segavat, ootusärevalt vaatavad nad, kas ehk midagi head toodi. Nemad on kolme aasta tagune vahetuskaup faasanite vastu. „Ega ma, vaene mees, teadnudki, millega hakkama sain,” muigab Raivo. „Nende eluiga ju selline, et pean neid võib-olla veel pärandamagi.”

Tegelikult on aga emud Raivo sõnul arglikud – kui oma inimest juures ei ole, võivad nad paanikasse sattuda.

Emude naabrid, nandud, ei kipu võõraga tutvust sobitama

ning hoiavad aupaklikku kausse. Neil on peremehele uhke tulemus ette näidata – suur kollane muna. Raivo loodab, et ehk tuleb munadele veel lisagi ja eriti tore oleks, kui isalind (emudel ja nandudel haub isalind) ka mune hauduma hakkaks.

Muna näitab rahulolu

„Kui linnud munevad ja tibud tulevad, siis on see märk, et nad on oma eluga rahul,” on Raivole aastatega selgeks saanud. Nagu ka see, et lind peab tunnetama, et talv on ikka talv. Sestap ei poputa ta linde läbi aasta kogu aeg ühtmoodi, talvine toit peaks olema juba teistmoodi, et lind aastaegade vaheldumist märkaks ja kevadel aru saaks, et nüüd on pereloomise aeg käes. Ka sellist aastat nagu tänavu, kus talve ei olnudki, ei hinda Raivo heaks ning ta oodanuks loomulikku järelkasvu märksa enam.

Oma koduse kasvanduse asukad on hangitud mitmelt poolt, kas siis välismaalt ostetud või teiste linnukasvatajatega vahetatud. Tibusid ja mune müüb ta samuti, vähemasti sel määral, et sellega loomade-lindude toit välja teenida. Ninaesisele kulub aga umbes 2000–3000 krooni kuus, enda kasvatud vilja Raivo sinna sisse ei arvestagi.

„Tore on käia väljas ja spaas, aga see on kõik ühekordne,” tõdeb ta. „Aga kui tulen õhtul saunast ja jalutan lindude juures, tunnen nagu oleksin Jumal – ükski asi ei anna sellist rahulolu kui oma tegemised.”

Raivo Riis nandude munaga.

„Paksude pükstega” Brama kuked.

FOTOD: Kristiina Viiron

Viikingite külas näevad inimesed uusi asju vähe

Viikingitekülas pöördub aeg sajandeid tagasi

Aastaid Aruvallas vanavaralaata pidanud Steve Hindrekson pani vaikselt laadakraamist “magusamaid palakesi” kõrvale, mõttega neid kunagi eksponeerida.

Kristiina Viiron

Tavalise muuseumi rajamise asemel võttis ta aga koos sõbra Riho Neemega ette midagi märksa suurejoonelisemat ja mahukat ning nüüd laiub Tartu maantee ääres, mõned kilomeetrit enne Koset, vanaaegne viikingite küla, kus leiab mõnusa koha nii kehakinnitamiseks, erineval moel ajaveetmiseks kui ka pidude pidamiseks.

Sobiva asupaiga leidis ta, kui ümbruskonnas ringi vaatama hakkas. Siis selgus, et koht, kus tollal oli ainult üks vana maja, seegi aasta varem sinna toodud ja kokku pandud, läks just müüki. Et koht sobib turismiks hästi – on suhteliselt suure maantee ääres, aga samas ka eraldatud, jõe kaldal puudesalus – ei otsustanud mehed pikalt ning aasta ja üheksa kuud tagasi löödi tehinguks käed. “Võtsime plussid ja miinused kokku ning leidsime, et suudame seda teha,” märgib Steve. 160 000 krooniga toetas noormeeeste ettevõtmist Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus.

Võimalikult vanaaegne

Kogu krempli – valmis on ehe suitsusaun ja suur uhke rookatuspea peomaja – on ehitanud Steve ja Riho ise, kasutades vaid ühe puusepa ja vahel ka sõprade abi. “See on tähendanud poolt-

teist aastat tihedat tööd,” märgib Steve. Seda enam, et tegemist pole lihtsalt ehitamisega – kogu kompleks on nii-öelda uus vana, osaliselt taastatud, vanadest lahti võetud ja koha peal uuesti kokku pandud hoonetest. Näiteks jõekäärus asuv suitsusaun on päris ehtne, niisamuti on viikingite külla toodud ja taas kokku pandud vana, 30 meetrit pikk rehielamu.

Need pole siiski ainsad nüansid arhailisusest, ringi vaadates haarab silm ainsate tänapäevaste asjadena vaid kassaaparaadi, valvekaamera silmad ja fajansist WC-poti. Viimanegi aga on plaan peagi “ära peita” nagu kõik muud meie ajale iseloomulikud detailid. Näiteks kätekui-vati on edukalt peitunud varjapauidust kätte alla, silma ei torka ühtegi elektrilüliti ega –pistikut, isegi alkoholipudeleid varjab rii-dest kott, igal silt joogimargiga. “Püüame, et inimesed võimalikult vähe uusi asju näeks,” selgitab Steve kompleksi sisustamise põhimõtet. Majade veerennidki

on tehtud puust ning katused pilliroost ja sindlist, ning kui valmivad järgmised majad, saavad need omale katused laastudest, mätastest ja laudadest. “Murukatusele tulevad jänesed jooksuma,” peab Steve plaani.

Kahe mehe kokkumäng

Vanaaja asjade rida ehitusel ja sisustuses ongi Steve “projekt” olnud. “Mina tuln, tahtsin kohe teha suuri aknaid ja panna mosaiikplaati,” muigab Riho. “Steve muutis kõvasti mu maailmavaadet.” Kõik tänapäevane, mis külastaja pilgu eest varju jääb, nagu ventilatsioon, kanalisatsioon ja elektrijuhtmed, ongi tema ehitatud.

Viikingite külla on oodatud kõik: nii juhuslikud möödasõitjad kui ka suuremad seltskonnad. “Püüame vältida terve kompleksi väljajüürimist, et tavaliine inimene ei peaks siia tulles nõrdima, kui kõik on suletud,” märgib Steve. Et seltskonnad ja uudistajad üksteist ei segaks, asuvad mitmed meelelahutus- ja muiduolemise kohad üksteisest piisavas kauguses, et end privaatselt tunda.

Vibulaskmise, kanuusõidu ja saunatamise kõrval ootab viikingiteküla ka noorpaare enda juurde pulmi tähistama, luues abiellujate jaoks uut traditsiooni: kahe kokkukasvanud puu juures seisab suur südamekujuline kivi, mille

Pealik Steve Hindrekson demonstreerimas viikingite küla: kivialtari, kannatuste silda ja pealiku privaatkohta ahju peal.

juurde iga noorpaar jätab enda otsitud väikese südamekujulise kivi. Pääs kivialtarile käib üle kannatuste silla, mida ületades jääb möödunu selja taha.

Vibugi lastakse väikese kiiksuga – õlgedest krattide pihta, ning märki loopida saab hoo-

pis ennenägematul moel. Seda tuleb aga ise koha peale kaema minna.

Steve ja Riho peas mõlguvad viikingiteküla seoses suured plaanid. Maantee lähedusse on kavas ehitada püstpalkidest kindlus ning amfiteater ja

kõlakoda, samuti tuleb sinna muinas-Eesti teemapark, kuhu on kavandatud sepikoda, õppeklassiga käsitöömaja, muuseum ja viikingite paadiehitusplats.

“Ehitamine ja tegemine on nauding, kui teed seda hingest,” kinnitavad Steve ja Riho.

FOTO: Raigo Pajula

A man with short brown hair and glasses, wearing a dark pinstriped suit jacket over a dark shirt, is crouching in a forest. He is looking towards the camera with a slight smile. His hands are near the ground, which is covered with dry leaves and some green grass. In the background, there are tall, thin evergreen trees and some lower vegetation. The lighting suggests it is daytime.

Ka metsas tehakse inventuuri

*Tule metsa,
mine metsa!
Hoia metsa,
metsa, metsa,
metsa!
Et me mets ei
saakski otsa!
Et me mets ei
läheks metsa!
(O. Arder)*

Kristiina Viiron

Kuidas teab metsur, et see võsa siin tuleb maha saagida, muidu hakkab noorte kuuskede kasvu segama? Eks metsnik ole käskinud. Aga kuidas metsnik seda teab? Metsnikule on abiks metsakorraldaja, kes on tema tarvis koostanud tööde plaani kümneks aastaks.

Kristjan Väli, RMK Põhja piirkonna metsakorralduse spetsialist, milles Teie töö seisneb?
Metsakorraldaja ülesandeks on metsad iga kümne aasta tagant inventeerida. See tähendab, et jagan metsa ühesuguste tunnuste (puuliigi, vanuse, tiheduse) järgi eraldisteks. Selleks mõõdan eraldisel puude keskmise kõrguse, jämeduse ja vanuse. Mõõdan ka metsa tiheduse, määrان liigilise koosseisu ja kasvukohatüübi.

Eraldise piirid (tavaliselt 1–3 ha toim.) määrان aerofotode, GPS-i ja mõõtmise teel. Neid andmeid nimetatakse takseerandmeteks ja nendes on näha

FOTO: Jüri Pere

RMK Põhjapiirkonna metsakorralduse spetsialist Kristjan Väli.

metsa olemus.

Mida nende andmete põhjal öelda saab?

Selle alusel saab teada, mitu tihumeetrit puitu eraldisel kasvab ja millist metsamaterjali sealt saab. Metsa vanus ja teised parameetrid on olulised tööde planeerimisel.

Kas Teie planeerite ka tööd?

Mina kavandan järgmise kümne aasta tööd. Näiteks märgin, kas lageraie tuleks teha viie aasta jooksul või pole sellega kiiret. Või märgin, kus tuleb teha valgustusraiet. Võin kirjutada, kus teha sanitaarraiet, kuid seda peab metsnik ise vaatama. Valgustusraie puhul peab tegelikult

samamoodi metsnik ise jälgima, sest kui mets väga kiiresti kasvab, võib vajadus raieks tekkida varem, kui takseerandmetes kirjas. Konkreetseid tööd minu koostatud kirjelduse järgi kavandab metskond.

Milline on Teie tööpiirkond?

Saku, Kose, Anija ja Kuusalu metsad.

Kui palju metsa Te aastast mõõdate?
4000 hektarit.

Millised metsad kasvavad Teie tööpiirkonnas?
Minu tööpiirkonna metsad on

valdavalt väheviljakad männikud – nõmme-, palu- ja kõdu-soometsad. Nende boniteet ehk kasvukoha headus ja metsa kasvuvõime on keskmine ehk 3. Parima boniteediga metsa tähistatakse 1A-ga, viletsaimat 5A-ga. Tegemist on ikkagi Põhja-Eestiga ja meil pole nii head metsa kui Lõuna-Eestis.

Huvitavaid fakte maaelu arengukavast

- Maapiirkonnas on alates 1989. aastast tööga hõivatute arv vähenenud 246,3 tuhandest kuni 172,8 tuhandeni 2005. aastal (-29,8%).

- 2006. aasta lõpuks oli mahepõllumajanduse registris 1173 mahetootjat põllumajandusmaaga üle 70 000 ha, millest üle 80% moodustasid rohumaad.

- Teravilja kasvatati 2006. aastal 8520 ha, kartulit 241 ha, tehnilisi kultuure 312 ha ning puuvilja ja marjaia all oli 1145 ha.

- Viimastel aastatel on suhteliselt kiiresti laienenud ka mahepõllumajanduslik loomakasvatus. Kõige enam kasvatatakse veiseid ja lambaid, 2006. aastal oli nende arv vastavalt 14 255 veist, neist 3230 lüpsilehma ja 20 723 lammast.

- 31. detsembril 2010. a on maheloomakasvatases see tähtpäev, kui lõaspidamislaudad peavad olema ümber ehitatud vabapidamislaudadeks.

- Mahepõllumajanduslik töötlemine on siiani arenenud tagasihoidlikult. 2007. a keskel oli mahepõllumajanduse registris registreeritud üksnes 16 mahepõllumajandusliku töötlemisega tegelevat ettevõtet.

- Neist kaks on tunnustatud lihatööstust, kaks ettevõtet tegelevad piimatoodete, neli teraviljatoodete valmistamisega, ülejäänud puu- ja köögiviljade, marjade, ürtide töötlemise ja pakendamise.

- Eestis on praegu u 70 000 erametsaomanikku, kellest suur osa (60–70%) elab oma metsaomandist eemal või kellel puuduvad erialased teadmised ja kogemused oma metsade majandamiseks.

- Käesoleval ajal kuulub üle 1100 metsaomaniku ehk u 2% metsaomanikest 48 metsaomanike ühendusse (metsaühistu, -ühing, -selts, -liit), kelle liikmete omandis on ligi 60 000 ha metsamaad.

- Kuni 39-aastased ainuomanikud moodustasid 2001. aastal 15,6% kõigist põllumajanduslike majapidamiste ainuomanikest ning 65-aastased ja vanemad 30,6%.

- PRIA andmetel moodustasid 2005. aastal ühtse pindalatoetuse (ÜPT) taotlejatest kuni 39-aastased 13,4% ning 65-aastased ja vanemad 29,6%.

- 2005. a struktuuriuuringu andmetel on Eestis

27 747 põllumajanduslikku majapidamist.

- Kui pidada aktiivseteks põllumajanduslikeks majapidamisteks neid, kes on taotlenud põllumajanduslikuks tootmiseks või maastiku korrahoidmiseks ühtset pindalatoetust (ÜPT), siis ÜPT taotlejaid on meil u 19 000.

- Ühtlasi tuleb arvestada, et vastavalt põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi (FADN) andmetele on meil vaid ligi 7000 n-õ professionaalset äriettevõtjat, kes põhilise osa oma sissetulekutest saavad põllumajanduslikust tootmisest

- Keskonnaregistri andmetel oli Eestis 1. jaanuari 2006. a seisuga 391 kaitseala, sh viis rahvusparki, 543 parki ja puistut, 127 hoiuala, 666 püsielupaika, üks kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstav loodusobjekt, 301 ajutiste piirangutega ala ja 1172 kaitstavat looduse üksikobjekti.

- Olemasolevast üle 4000 külast on umbes neljandik valinud küllavanema kohaliku tegevuse koordineerimiseks, umbes 700 seltsi tegelevad külaarenguga.

Allikas: Maaelu arengukava aastateks 2007–2013

Seene nimega tuuleveskist leiab hoopis sepikoja

Kristiina Viiron

Mida ühist võiks olla õunaaial, puravikul, tuuleveskil ja sepikojal? Ei midagi justkui! Kes aga on juhtunud Raplamaal Valtu endisest Mitšurini sovhoosi õunaiaist mööda sõitma, teab, et kesk õunapuid peidab end vanas veskis Puraviku sepikoda.

Viis aastat tagasi otsustasid kaks noort meest Lauri Laiapea ja Harri Riim, et aita palgatööst teise mehe sepikojas, oleks aeg oma töökoda rajada. “Olin seal töötanud juba viis, Harri aga kümme aastat,” märgib Lauri, et sepatöö kogemustepagas oli oma äri alustamiseks piisav.

Töökojale sobivaid ruume otsides jäigi meeste pilk õunaia vanale veskile pidama – igati atraktiivne ja lahe paik, mille tuulelipul tõsiselt aukartust äratav aastaarv – 1815.

Õnneks oli omanik nõus hoonet maha müüma ja nii tuli meestel esimese asjana ette võtta kibe ehitustöö. Veskil oli küll katus peal ja seinad pidasid vett, kuid kõrvalhoone tiib oli varemetes ning müürid tuli uuesti üles laduda. Et tegu on muinsuskaitse alla võetud hoonega, ei saanud poisid ise kõiki vajaminevaid töid tehagi, sest näiteks hoonet krohvida ja katust ehitada tohivad vaid vastava litsentsiga ehitajad. Sepad said tööriistade ostmiseks startitoetust Euroopa tõukefondidest rahastatavalt EAS-lt.

Nimi Puravku sepikoda sündis tuuleveski nimest, mis ilmselt, viidates ümmargusele seenekübarakujulisele katusele, oligi Puravik.

Kodused tarbe- ja iluasjad

Igatahes poole aasta pärast said vastsed sepapaja omanikud tööle hakata, kuu-paari pärast olid ka kliendid neid üles leidnud ning hoogne töö sai alata. Hoo ega hooi vahet – aga milline ütlus sobiks veel paremini sepatööd iseloomustama – ei ole meestel siiaaani ning ääs püsib kuumana olenemata aastajast.

Pole vahet, kas käes on tali või suvi, ikka astub keegi läbi, et tellida uksehingid, käepidemed, nagisid, kardinapuid või koguni pistodasidki.

Iga sepistatav ese on omanäoline ja vastavalt tellija soovile või sepapoiste soovitusel.

Kodused tarbe- ja iluasjad ongi põhilised, mida tellitakse, nende hulgas on poisid valmis tagunud ka näiteks rauast vöödeid, aiavärvaid ja suurima tööna kuuemeetrise keerukate ornamentidega tuhandekohalise veiniriüli.

Populaarsed on samuti iga-sugused sepistatud auhinnad, neid tulevad ürituste korraldajad sageli tellima.

Sepikoja endagi sisutusest leiab peremeeste valmistatud – trepikäpideid, kattepingi, riüli. Väike valik töid on veskis

FOTOD: Kristiina Viiron

Sepad Lauri Laiapea ja Harri Riim alasil on raud pidevalt kuum.

Puraviku veski tuulelipul on aastaarv 1815.

Valik sepistest.

ka müügiks väljas, kuid niisama igaks juhuks nad asju eriti ei teegi.

Rattad ootavad targaks saamist
Traditsioonilised vanad sepatööd, nagu hobuste või vankriratse rautamine, tänapäeva sepad amplyaasse enam ei kuulu. “Ilu-hobuserauda oskame teha küll,” muigab Lauri ja lisab, et tegelikult ootavad kaks vankriratse aega, kui mehed targaks saavad ja need ära rautavad.

Ühe viimase erilise tööna oli poistel käsil vana tõld, millega üks Raplamaa turismitalu kavatseb hakata noorpaare sõidutama. Seda korrastades ei piirdunud meeste tehtav osa vaid sepistega, ka puidust ja nahast detailid tahtsid taastamist. “Meie eripäraks ongi, et püüame kõik-sugu erinevaid asju teha võtta, paljud seda teha ei taha,” täheldavad Harri ja Lauri. “Hakkama oleme lõpuks saanud kõigega, mis ette on võetud.”

Just see aga ilmestabki tööd ega lase sel mingil moel üksluiseks muutuda, samal ajal on ka tellimusi piisavalt palju ning meestel pole vaja toodangut müües mööda laatasid ja üritusi sõita. Kuigi kutsutakse palju ning vahel haaravad Laurit-Harrit väljääsi endaga ühes ja lähevad rahva rõõmuks rauda taguma.

Noortekeskus puged jaama-keldrisse

Koos Eesti Vabariigi aastapäevaga said Aegviidu lapsed tänavu tähistada teistki tore-dat sündmust – 24. veebruaril avati ametlikult Aegviidu noortekeskus.

Võrreldes paljude oma-taolistega, eraldub Aegviidu neist tõeliselt eksootilise asupaigaga – nimelt asub keskus vanas, muinsuskaitsealuses jaamakeldris, mis on üks osa Eesti ainsast tervikuna säilinud jaamakompleksist.

Sissekukkunud katusega keldrist on saanud nägus plekk-katusega paekivist hoone, taastatud võimalikult algupäraselt ja muinsuskait-selisi nõudeid silmas pidades. Selle rajamine läks ühtekokku maksma 724 737 krooni, mil-lest 579 789 krooni eraldas vallale Ettevõtete Arendamise Sihtasutus.

Rahvamaja juhataja Reet Kaljula, kes ühtlasi ka noortekeskusel silma peal hoiab, märgib, et keskust ei hoita kiivalt vaid noorte tarvis. Näiteks käivad seal koos terviseklubi liikmed, ja et kõrge võlviga ruumis on hea akustika, on käsil ettevalmistused kontsertide korraldamiseks.

“Sügisest tahaks alustada siin noorteringide tööga ning poiste instrumentaalan-sambli ka siia majja tuua – siin on neil hea harjutada,” räägib Reet edaspidistest plaanidest. Peagi seatakse keskuses üles Eesti Panga rahanäitus.

Noortetuba ei jää siiski üksnes näituste, ringide ja üksikute ürituste tarvis, vaid selle uksed jäävad lahti ka lihtsalt ajaveetmise ja koos-olemise eesmärgil. Sellega seoses on Reet Kaljulal oma plaan, kasvatamaks lastes vastutust.

“Lapsed ise valivad endi seast korrapidajad,” selgitab ta. Ja ka väiksemad tööd on lastele täiesti jõukohased ise teha, et tekiks arusaam – teeme ise enda jaoks, mitte täiskasvanud meie jaoks. Näiteks tehakse üheskoos korda kõrvalasuv teine kelder, kuhu tulevad laulamängud ja muu ajaviitmiseks sobilik sisustus.

Reet Kaljula märgib, et on tegelikult Aegviidus alles üsna uus inimene.

“Õpime lastega alles üks-teist tundma,” nendib ta. Üks suuremaid ühiseid üritusi oli hiljuti õudusfilmide öö pannkooghommikuga, kus siis lapsed õõsel õudusfilme vaatasid ning Reet neile hom-mikul turgutuseks pannkooke praadis.

Kindlasti ei jää see Reeda sõnul viimaseks filmiõhtuks – keskusel on olemas hea ja uus kodukinotehnika.

“Noortetöö ei peaks piir-duma selle majaga siin,” arvab Reet Kaljula. Peagi min-naksegi jalgrattamatkale, ja et Reet töötab ka kaitseväelase-tega, ootab lapsi ees militaar-rlaager.

Ning kui lapsed tahavad ise mõnda üritust korraldada, siis on Aegviidu noortekeskus selleks just sobilik koht.

Kristiina Viiron

Soomlaste talumööbel valmib Eestimaa südames

Eestimaa sanglepast talumööblile on Soome mööblipoodides ostjaist järjekord.

Signe Kalberg

Kui oleks vaid rohkem oskajaid töömehi, võiks viimistlemata täispuidust kappe, järiseid, vooditsi, öökappe ja kummuteid teha veelgi rohkem. Tellija annab ette joonise ja Paide MEK-i rendipinal undavad tööpingid kaheksa töölise käes hommikust õhtuni, et soovitud mööbel õigeaks ajaks valmis saaks. OÜ Raaspuut omanik ja juht Joel Raasik lööb igal tööl ka ise käed külge, sest paraku kummitab siingi oskustööliste puud.

Eestlane peab suu puhtaks pühkima

Soomes läheb Eestimaa südames tehtud eelmise sajandi stiilis talumööbel nagu soe sai. Isegi nii hästi, et vahel on kauplustes kaup juba ette maha müüdnud ja kliendid uue partii ootel järjekorras.

Eesti meeste kätetöö müüakse maha Soome mööblikaupmees Jussi Vikkula kauplustes Tampere, Turus ja Helsingis, mis on keskendunud eelmise sajandi talumööbli ainetel valmistatud mööbli müügile. “Meie mööblit ei viimistlet, seda tehakse vastavalt ostja soovile kaupluses,” selgitas Raasik.

Kuigi eestlastest maamajade omanikel on omapärast ja toe-

kat täispuidust mööblit nähes silmad põlema löönud ning nad on avaldanud siiralt soovi ka endale mõni mööblitükk kaasa osta või tellida, tuleb neil tühjade kätega lahkuda. Eestis Raaspuut mööblit ei müü, kuna seda tehakse konkreetselt Soome partneri tellimusel. Ka hinnalt poleks see kasulik, kuna kohalik ostja poleks nõus maksma isegi viimistlemata eseme eest sellist hinda, mis soomlane.

Mööblikaupmees Jussi Vikkula võib olla uhke, et täitis ühe Eesti mehe unistuse, sest noorest peast unistas Joel Raasik just puusepa ametist. “Paraku sai minust autojuht, siis saagisin saeveskis laudu. 1997. aastal saime Vikkulaga kokku ja ta tegi ettepaneku hakata täispuidust mööblit tegema,” meenutas Raasik.

Kuigi ta puidutööd polnud teinud, võttis ta soomlase pakumise siiski vastu. Vikkula muretses tööpingid, andis aega neid tundma õppida ja oskusi lihvida. Esimesed kapid valmisid Raasiku kodus garaažis 20 ruutmeetrit.

Ettevõtja pole kerge olla

Paari aasta pärast kolis osaühing koos nelja töötajaga juba Mäosse, KEK-i endisesse laoruumi, kuid nõudlus talumööbli järgi kasvas ja ka seal jäid ruu-

mid kitsaks. Seitse aastat tagasi rentis Raaspuut uued tööruumid Paides, endises MEK-i kompleksis, kus pinda ligi 800 ruutmeetrit. Juurde on ostetud või liisitud vajalikke masinaid, palgatud mehi. Käibenumbreid ei taha Raasik nimetada, kuid tänu kindlale partnerile on olemas ka ostujõuline turg ja tagatud püsiv sissetulek.

“Kui esimesel aastal tegi üks inimene kuu aja jooksul mööblit 15 000 krooni eest, siis nüüd 150 000 krooni eest,” sõnas Raasik.

Kuigi firmal on tugev seljatagune, ei julge 56-aastane Joel Raasik enam sajaprotsendiliselt öelda, et ettevõtja leib ka pärast kümnet tegevusaastat sama ahvatlev on kui alguses. “Ei ole kerge olla ettevõtja, kohustusi ja vastutust on tohutult, ülemust mängida ei saa.”

Korralikest töömeestest on puudus, Soome on mehed parema palgaga endale meelitanud. Ometigi ei kavatse Raasik ettevõtja ametist loobuda, sest nii hea tunne tulevat sisse, kui järjekordne autotäis hoo-vist välja sõidab ja tellija tööga rahule jääb. “Kui tööd jätkub, siis teen seda kindlasti veel kaua edasi,” lubas ta.

Joel Raasik valmistab soomlastele õopoti kappe.

Emotsionaalne metsandus

Hiljuti käisid mööda Eestimaad inimesed, kes korjasid allkirju metsade kaitseks. Ilmselt on iga kodanik valmis sellisele paberile allkirja andma ja nii esitatigi Riigikogule üle 50 tuhande allkirjaga petisioon, mis nõuab Eestimaa metsade kaitsmist. Metsi on vaja kaitsta ning on tore, et nii suur hulk inimesi on valmis selle nimel midagi tegema. Samas ei ole ma kindel, et allkirja andnud inimesed said aru asja olemusest ning allkirja andmise põhjustest. Allkirjade kogujate selgitused olid väga emotsionaalsed: kui metsaseadust muudetakse, siis müüakse Eesti riigimets maha ning raiete tegemisel ei ole mingeid piiranguid.

Olles kursis kavandatud muudatuste sisuga, julgen väita, et selline esitus on pigem kaval poliitiline trikk kui tegelik mure metsade tuleviku pärast. Allkirjalehe teksti koostajad teadsid ise väga hästi, et sellised asjad nagu metsade maharaiumine ning riigimetsa müümine EI OLE VÕIMALIKUD.

Eestimaal levivad teadmised, et raie-mahud on üle mõistuse suured, et halvad metsaomanikud on valmis kohe oma metsad maha raiuma, et kasumiahne metsatööstus on valmis kõik puidu kohe rahaks tegema ja et üldse on mets varsti Eestimaalt kadunud.

Vaadates tegelikult metsas toimuvat on olukord sootuks teine. Kehtiva metsanduse arengukava kohaselt võiksime aastast raiuda üle 12 miljoni tm puitu aastast, tegelik raie on poole väiksem. Isegi eelmise aasta puidu superhindade ajal ei raiutud erametsadest pooltki sellest, mis arengukava kohaselt oleks olnud lu-

batud. Raiehuvi puudumine näitab, et erametsade majandamise aktiivsus on väga madal. Kui metsi ei majandata, s.t seal ei tehta raieid õigeaegselt, ei ole võimalik sealt ka majanduslikku kasu saada.

Armastatakse rääkida, et mets on meie rikkus ja krooni kattevara. Krooni kattevarana võeti tõesti enne 1992. aasta krooni tulekut 100 miljoni USD väärtuses metsi arvele, kuid kattevarana sai arvele võtta vaid selliseid metsi, mille majanduslik väärtus oli kõrge, s.t metsi, mida oli teadlikult majandatud eesmärgiga saada sealt võimalikult palju kvaliteetset puitu. Metsade majandamata jätmise tulemusel metsa rahaline väärtus langeb. Sellises metsas võib küll olla väga palju putukaid ja linde, aga inimesel pole sealt peale marjade, seente ja küttepuidu suurt midagi saada. Eks siin ongi valiku koht – kui tahame kasutada puitu oma igapäevase elu korraldamiseks, peame selleks metsas ka midagi tegema. Emotsionaalselt mõjub raiutud mets esmapilgul väga negatiivselt, kuid lohutuseks peaks olema teadmine, et meie piirkonnas metsad uuenevad ning mõne aasta pärast on ära viidud vanad puud asendunud uutega.

Käimasolev metsaseaduse muutmise on sattunud teravate rünnakute alla. Keskkonnaministeeriumi süüdistatakse huvigruppide arvamuse eiramises ning eeluuringute tegemata jätmises. Metsaseaduse ajalugu meenutades tundub selline süüdistamine ülekohtune, kuna tegelikult on ju kõiges kokku lepitud 1997. aasta metsapoliitika, mille tulemusel hakkas 1999. aastal

kehtima eelmine metsaseadus. Praegu kehtiv metsaseadus tehti ilma igasuguste mõjuuringuteta ning huvigruppidega läbirääkimata, peale selle on 2007. aastast kehtiv metsaseaduse ideoloogia osaliselt vastuolus nii metsapoliitika kui ka metsanduse arengukavaga. Tänapäevase metsaseaduse muutmise protsess on 2003–2006. aastatel metsanduslike normide muutmisel tehtud vigade parandus.

Oma allkirja andes protestis üle 50 tuhande inimese RMK-s algatatud muudatuste vastu. Muudatuste tulemusel peab paarsada riigiametnikku oma senisest tööst loobuma, nii mõnigi küllakeskus ei toimi enam senisel kujul. Kindlasti on ametnikel raske oma senine harjumuspärane töö muu tegevuse vastu vahetada, kindlasti mõjutab metskonna kadumine sotsiaalselt ümbritsevat külaelu, samas ei ole ühtlaselt üle riigi paiknev töötajate koondamine võrreldav probleemiga, mis kaasneb mõne puidul baseeruva ettevõtte sulgemisega. Tooraine puuduse tõttu võib saetööstuse sulgemine kaasa tuua ühes konkreetses kohas kümnete või isegi sadade inimeste töö lõppemise. Puidutööstuse kiratsemisega seotud töökohtade kadumisega seoses ei ole ükski erakond algatanud allkirjade kogumist, ometigi on tegemist kordades suurema sotsiaalse probleemiga. 2007. aasta alguses sai puidutööstustes tööd üle 21 tuhande inimese, tänaseks on see arv mõne tuhande võrra vähenenud. Kui metsas töö tegemine ja sellega seoses puidu saamine sama loiult jätkub, on veel tuhanded puidutööstuse töökohad tõsiselt ohus.

RMK viimaste aastate üsna head

majandustulemused saavutati tänu puiduhindade galopeerivale tõusule, tööde hulk samal ajal ei kasvanud. Juba eelmise aasta suvel oli selge, et puiduhinnad enam tõusta ei saa, samas oli prognoositav teenuste ja energia hinna kallinemine, samuti palgakulude kasv. Sellistes tingimustes tuleb organisatsiooni jätkusuutlikkuse tagamiseks midagi ette võtta. Parem on ise aegsasti organisatsiooni sees ümberkorraldustega alustada kui oodata ära sundkäigud pärast pankrotti. Otsused RMK-d uuendada hoidsid ära protsessid, mis on tabanud teisi riigiasutusi, kus läbi negatiivse riigieelarve tuleb samuti otsi koomale tõmmata.

Kehtiva metsaseaduse tegijad keerasid piltlikult öeldes metsa lukku, unustades ära, et kui metsi ei raiuta, ei ole võimalik ka metsast puitu ja tööd saada. Ettekujutus, et ainult planeeringu kaudu on võimalik turumajanduses protsesse suunata, on pehmelt öeldes naiivne. Vaatame kas või tänast seisut metsanduses – metaseadusega seatud kitsenduste kaudu turgu moonutades jäi meil heades tingimustes turule toomata ning riigile maksudena teenimata miljardid kroone. Täna, kui turg on “kinni”, on kõigil raskusi puidu realiseerimisega. Metsaomanike huvi metsi majandada on nullilähedane.

Hiljutine Skandinaavia metsakaitsjate pöördumine on ilmekas näide kahekeelsusest –nautides ise heaoluühiskonda, ollakse valmis teiste riikide sektori arengut jõuliselt pidurdama. Oleme kõik valmis kaitsma amuuri tiigrit seni, kuni ta meie külas inimesi ei söö. Sama siin

– ollakse valmis kaitsma Eesti metsi, mis niigi on juba ülekaitsitud. Samas ei saa ju keegi meist salata, et Soome ja Rootsi on oma majanduse edukuse poolest meile eeskujuks, kusjuures valdav osa nii Soome kui ka Rootsi elanikkonnast teab, et Soome elab metsast. Millest siis meie peaksime elame, SMS-laenust või?

Info erinevate elupaikade kadumise kohta on ülepaisutatud, samas vahelduvad elupaigad situatsiooni muutudes kindlasti. Hiljutine Vihterpalu tulekahju muutis elupaiku, kuid nende muutmise oleks niikuinii juhtunud, kas metsades vananedes või siis muul põhjusel. Ilmselt oli seekord tulekahju süüdlaseks inimene, järgmine kord võib selleks olla LOODUS äikese läbi, tulemus on ikka sama.

Metsaosaakonna tümitamine uue metsaseaduse eelnõu pärast on ülekohutune. Metsaosaakond püüab suunata metsandust 1997. aasta metsapoliitikaga ettenähtud kursile tagasi. Vahepealsed kõrvalekalded ja tegematajätised on Eesti riigile, majandusele ja elanikkonnale tekitanud korvamatut kahju, mille ulatust täna keegi isegi hinnata ei oska. Ei ole ju normaalne, et oma vajaduste rahuldamiseks peame 2/3 vajaminevast puidust mujalt sisse tooma. 2006/2007. aasta raieaht oli 5 miljoni tm, see on ligi kolm korda vähem kui arengukavaga on planeeritud. Rääkida ühiskonnale sellises olukorras üleraietest, seda eriti inimeste poolt, kes on eeldavalt asjaga kursis, on väga kahetsusväärne.

ANDRES TALIJÄRV
Eesti Metsatööstuse Liidu
tegevdirektor

Keskkonnakolledž annab panuse maakonna arengusse

Sel aastal lõpetab Türi kolledžis üheksas päevaõppe ja viies Avatud Ülikooli lend.

Signe Kalberg

Tartu Ülikooli Türi Kolledži direktor Elle Raudsepp, millises suunas areneb kolledž?

Täna näevad kõik Eesti regionaalsed kolledžid oma arengusuuna osalemist regiooni arendustegevuses, riigi ja regiooni vajadustest lähtuva taseme-, täiendus- ja ümberõppe pakumises ning ettevõtluse toetamises.

Tartu Ülikooli Türi kolledž on teatavasti õpetatava eriala poolest nn keskkonnakolledž.

Meil õpetatav õppekava on esimene interdistsiplinaarsena koostatud õppekava riigis. Selle kaudu valmistatakse ette keskkonnaprobleeme komplekselt tajuda ja lahendada suutvaid spetsialiste, kes sobivad tööle väga erinevate (keskkonna)ettevõtete, keskasutuste, KOV-ide jne planeeringu- ja keskkonnaspetsialistidena. Eriala on kasulik igale inimesele ja sobib kindlasti ettevõtjatele. Meil õpib näiteks mitu kaitseväge töötajat.

Miks õpivad Avatud Ülikoolis 20 tulevast koolieelse lasteasutuse õpetajat?

Vahendame piirkonnale vajalike erialasid. Praegu õpib meil Avatud Ülikoolis koostöös haredusteaduskonnaga 20 koolieelse

Elle Raudsepp

lasteasutuse õpetajaks soovijat, kellest 13 on Järvamaalt.

Vastavalt vajadusele toimuvad Türil täiendus- ja ümberõppekursused. Viisime läbi uuringu ja saime teada vajaliku temaatika, oleme kahe viimase aasta jooksul täiendanud selliselt 430 inimese teadmisi ja andnud neile sel moel võimaluse vastu minna uutele väljakutsetele, alustada ettevõtmisega ja leida tööd.

Oleme võimaldanud täiskasvanute karjääriteenust. Sel suvel lõpeb projekt, mille raames koolitasime karjääriinfo spetsialiste ja täiskasvanute karjäärinõustajaid Järvamaale ja projektipartnerile

Raplamaale. Inimesed said mahuka koolituse ja praktika. Peagi valmib käsiraamat nõustajale.

Kuidas hindavad kolledži lõpetajad siit saadud teadmisi?

Meil on välja kujunenud aastatepikkune koostöö keskkonnaministeeriumi, keskkonnateenistuste, peamiselt Eesti Maaülikooli ja paljude ettevõtetega eriala õpetamisel. Õppejõud ja kaasatud praktikud on oma ala parimate seast, end pidevalt arendavad ja kõige uuega kursis hoidvad inimesed. Õppijad väljendavad tagasisidena, et kolledžist saadud teadmised on olnud head ja õppimine innustab enamikku end pidevalt edasi täiendama/ õppima. Meil on väga hea sisu, see on kindel.

Kui suur on huvi keskkonnaspetsialistiks õppimise vastu?

Üldiselt on huvi küllaltki suur. Meil on seni päevaõppesse astujaid olnud alati pea Eesti igast maakonnast.

Avatud Ülikooli tuleb õppijaid ka kõikjalt, kuid kõige enam Tallinnast ja Harjumaalt. Päevaõppesse sisseaamiseks peab olema vähemalt 70 palli sisseastumiseks vajalike riigieksamite tulemustest. Viimastel aastatel on suurenenud nende arv, kes soovivad õppida, aga ei suuda lävendit ületada.

Mul on mitmeid näiteid selle kohta, et esialgu tasulisele õppekohale astunu on hiljem usina õppimise tulemusena kolledži vägagi edukalt lõpetanud.

FOTO: Maila Reimand

OHOO!

Eesti jämedaim aiaõunapuu kasvab Roosna külas

Järvamaal Ambla vallas Roosna külas (end Tammiku) on Sepamäe talukohast alles jäänud maasse kaevatud paekivi võlvistikuga kelder ja mõned õuepuud. Silma jääb täies elujõus kolmik: võimas pärn, kuusk ning kolmandana nende vahel oma võimsaid harusid taeva poole sirutav õunapuu. Vanust võib sellel kunagi koduseda ehtinud õunapuul olla

vähemalt 80–100 aastat, kõrgust on puul ligi paarkümmend meetrit, maapinnalt mõõdetuna on tüve ümbermõõt 352 sentimeetrit.

Sepamäe talu on põlistalu ning selle ostis Jüri Sonn 1880. aastatel päriseks. Arvata võib, et käesolev õunapuu on Jüri Sonni enda istutatud.

Allikas: Toomas Lemming

HEINATEHNIKA KOHE KÄTTE!

TEHNILINE INFO MASINATE KOHTA www.talutehnika.ee

HOOLDUS- NIIDUKID

Sobivad kõikidele traktoritele, parima hinnaga, enim müüdud Eestis!

● Töölaiused alates 1,15 m kuni 8,2 m
Hinnad alates 23 000.–

RULONPRESSID JA KILETAJAD

Lihtsad käsitleda, usaldusväärsed, efektiivsed ka kõige raskemates töötingimustes!

Presside hinnad alates 205 000.–

- Palli mõõdud alates 0,50 m kuni 1,80 m
- Palli moodustamine ketiga, trumliga, rihmaga
- Võrgu ja nööri sidumine
- Heedri laius 2 m

Kiletajate hinnad alates 178 000.–

- Iselaadiv
- Palli püstikeeraja
- Lisahoidik kilerullile

Hindadele lisandub käibemaks.

TULE MAARITSASSE TUTVUMA VÕI KÜSI LISA:

TRUMMELNIIDUKID, KETASNIIDUKID, MULJURNIIDUKID, KAARUTID JA VAALUTID

Saksamaa tipp tehnoloogia!

URMAS PUNGAR, tel 526 6103
INDREK PUNGAR, tel 504 1986

info@talutehnika.ee
www.talutehnika.ee

Keskkonnaspetsialistiks saab õppida:

EUROÜLIKOOOL

Keskkonnakaitse
Keskkonnakaitse
Keskkonnakaitse
spetsialist

magistriõppe 3+2
bakalaureuseõppe
rakendusökoloogil ja
ülikooli diplomioõppe

Keemia- ja keskkonnakaitse
tehnoloogia
Tööstusökoloogia
Tööstusökoloogia

bakalaureuseõppe
bakalaureuseõppe
magistriõppe (3+2)

EESTI MAAÜLIKOOOL

Keskkonnakaitse

magistriõppe, teadus-
magister
magistriõppe (3+2)
magistriõppe 3+2

TALLINNA ÜLIKOOOL
Keskkonnakorraldus
Geoökoloogia
Geoökoloogia
Ökoloogia

bakalaureuseõppe
magistriõppe (3+2)
bakalaureuseõppe
doktoriõppe

EESTI MEREAKADEEMIA MEREKOOOL
Kalandus

kutseõppe

IDA-VIRUMAA KUTSEHARIDUSKESKUS
Keemia ja protsessitehnoloogia

kutseõppe

KEHTNA MAJANDUS- JA TEHNOLOOGIAKOOOL
Arhitektuur ja linnaplaneerimine

kutseõppe

KOHTLA-JÄRVE POLÜTEHNIKUM

Keskkonnakaitse
Keskkonnakaitse

kutsekõrgharidus
rakendusõrgharidus-
õppe

LUUA METSANDUSKOOOL

Aiandus, metsandus

kutseõppe

PÄRNUMAA KUTSEHARIDUSKESKUS
Metsandus

kutseõppe

RÄPINA AIANDUSKOOOL

Keskkonnakaitse
keskhariduse baasil
Keskkonnakaitse

kutsekeskharidus

Keskkonnakaitse

kutseõppe keskhariduse baasil
kutseõppe keskhariduse baasil

Aiandus, keskkonnakaitse

SUUREMÕISA TEHNIKUM

Looduskeskkonna ja maastiku
korraldus
Looduskeskkonna ja maastiku
korraldus
Aiandus, kalandus,
keskkonnakaitse

kutsekeskharidus
keskhariduse baasil
kutseõppe keskhariduse baasil
kutseõppe

TALLINNA THK OSAKOND RUMMUS

Aiandus kutseõppe
Allikas: Keskkonnaministeerium

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOOL

Keskkonnakaitse
Keemia- ja keskkonnakaitse
tehnoloogia
Keemia- ja keskkonnakaitse
tehnoloogia
Keskkonnakorraldus ja puhtam
tootmine

rakendusõrgharidus
magistriõppe,
teadusmagister
magistriõppe (3+2)

magistriõppe (3+2)

Prandi küla meelitab omad koju

Kahe aastaga on MTÜ Prandi Küla ja Allikad kirjutanud küla kordategemiseks seitse projekti.

Signe Kalberg

Järvamaa Koigi valla Prandi külaseltsi tegemised on hea näide, kuidas ühises koostöös on võimalik jõuda eesmärgile – kahe aastaga on kerkinud kaunit kujudatud külaplats ja allikate piirkonda rajatud imeline matkarada.

Kui sai teatavaks, et Koigi valla külad saavad Prandi allikjärve juures kokku, saatis Prandisse 15 aastat tagasi kodu rajanud Õne Põllumets välja kutseid talgutele. Korrastati suur maa-ala, niidetud rohtu ja raiutud võsa. Maast rajuti mahavõetud puude juurikad. Allikas, mis enne välja ei paistnud, on nüüd laialt nähtav.

“Esimesel koristuspäeval oli meid kokku üle kolmekümne inimese. Nii käisime enne pidu koos seitsmel korral. Alati oli meid palju. Ühelgi korral ei öeldud, et see ei ole minu probleem, vaid tuldi ja tehti tööd,” meenutas Põllumets.

Kodust toodud materjalist ehtasid mehed lavaaluse, kuhu mahtusid peo ajal kahe ansambli

pillid, ja korraliku välikäimla, nõlvakul on pinged. Külade kokkutulekule järgnes Prandi küla kokkutulek, kuhu tuli kohale üle 130 inimese kogu vabariigist. Selleks et külaharvas tunneks endas soovi koduseinte vahelt välja tulla ja ühiselt kodukoht korda teha, on vaja eestvedajat. 13. septembril 2006. aastal moodustati Prandi elanike ühendamiseks MTÜ Prandi Küla ja Allikad, et väärtustada külainimest ja ilusat kodukohta. Selle juhiks sai raamatupidaja ametit pidav Õne Põllumets.

Kahe aastaga on Õne Põllumets kirjutanud seitse projekti ja kõik on ka raha saanud. Eelmisel aastal saadi toetust neljale projektile, kokku summas 145 641 krooni. 12 740 krooni ulatuses on olnud kaasfinantseerijaks vald.

Sel aastal toetas kohaliku omavalduse programm projekti “Prandi väliõppe klass” 25 000 krooniga, Keskkonnainvesteeringute Keskus eraldas Prandi loodusraja hooldamiseks ja edasiarendamiseks 16 804 krooni.

Väikesel Prandil suur kuulsus

- Prandi külas elas 2000. a rahvaloenduse andmeil külas 58 inimest.
- Prandi on laiemalt tuntud oma kuulsate allikate tõttu, mis moodustavad siin 1,4 ha suuruse allikajärve. Siinsed põhjaallikad annavad sekundis kuni 400 liitrit vett.

- Järvest saab alguse Prandi (ka Seinapalu ja Veskiaru) jõgi, mis 28 km kaugusel Särevärs Pärnu jõkke suubub.
- Jõe keskjoooksul Näsuvärs küla lähedal Rikassaars leiti 1969. a maaparandustöödel 54 odaotsa ja seitse võitlusnuga, mis on Eesti suurim relvadeid. Arheoloogide arvates ohverdati relvad jõkke 5.-6.sajandil.

FOTO: Maila Reimand

MTÜ Prandi Küla ja Allikad juht Õne Põllumets pakatab ideedest, kuidas teha kodukohta veelgi kaunimaks ja tuua mujale elama asunud inimesed tagasi.

Siit nurgast ja sealt nurgast Vana-Veskile kokku

Kristiina Viiron

Kui Vana-Veski puhkemaja mõni aasta tagasi Järvamaal Jägala jõe kaldal metsade rüpes oma ukseid avas, sai sellest turistide võõrustamise kõrval ka külaharvade mõnus kooskäimiskoht. Polnud ju seal kandis, Puiatu külas, varem sobivat palli- ega lauluplatsi, kus kas või üheskoos jaanituldki teha.

Nüüd aga on koostöös külaga valmis ehitatud kena kõlakoda, palliplats ning viimane jaanipäev tõi Vana-Veskile kokku ligi 400 inimest. Lisaks “külaprojektidele” leiab jõe, tiikide ja oja-keste rüpest ka sauna, peo- ja puhkemaju, varjualuseid ning muud mugavaks ja mõnusaks äraolemiseks vajalikku.

Seitse aastat tagasi aga oli Vana-Veski vaid lihtsalt looduslikult ilus koht, kus vulises vesi, müttasid koprad ja laulis linnukoor. Majade asemel seisis lagunenud loomalaud, millest pangalaenu ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse stardiabi toel valmiski esimene puhkemaja, kus asuvad üheskoos saun, peoruum, köök ja magamiskohad.

Kobaste hambatööd ära kasutades on valminud kopramaja – varjualune, mis on ehitatud ainuüksi kobaste langeta-

FOTO: Kristiina Viiron

Vana/Veski perenaine Marika Kreitsman

tud ja kooritud puudest.

Vesi vuliseb, linnud laulavad ja koprad müttavad Vana-Veski luidugi praegugi, aga selle vahega, et peaaegu igal nädalavahetusel ja sageli ka argipäeval saabuvad nende kõrvale asjatama turistid. Kes tuleb kanuuga sõitma, kes sünnipäeva või seminari pidama, kes lihtsalt loodusesse hulkuma – oma soovikohase võimaluse leiab Vana-Veskilt hõlpsasti.

“Meie põhiline klient on Eesti inimene,” märgib talu tegevjuht-

perenaine Marika Kreitsman. “Meile käiakse Narvast Võruni, oleme ju Kesk-Eestis, Tartu maantee ääres, kuhu on igalt poolt 100 kilomeetrit tulla.”

Teenindavad grupe

Et talu saab korraga vastu võtta ja ära paigutada mitu gruppi, on ajaga välja kujunenud, et aeg reserveeritakse ja kohale tul-lakse kambakesi. Selle kõrval pole talu üksikutele klientidele kogu aeg avatuna hoida võimalik, muidu ei käiks pererahva silm ja

jõud enam külastajatest üle. Harvad pole needki juhud, kui kinni pannakse kogu turismitalu territoorium – hiljuti viibiski Vana-Veskil telklaagris 160 last.

Marika märgib, et nemad pole teinud sellist vahet, nagu paljud turismikohad kipuvad külaliste valikul tegema, peljates koolinoori. Tuleb lihtsalt gruppi vastu võttes selgeks teha, kes võtab vastutuse. Vastutaja peab kindlasti olema täisealine – ja siis enamasti asi sujub ka.

Marika sõnul on külastajate

jaoks mõnusa istumiskoha ja majutuse kõrval ka hästi tähtis see, mida veel saaks teha. Seda küsitakse saabudes sageli esimese asjana. Talu ise pakub rendiks kanuuseid ning kanuuseid on raugematult populaarne. Saab mängida palli, kiikuda ja tänu kõlakojale teha kas või laulu- ja tantsupidu.

Klient tahab tegutseda

Et koht on ju ümbritsetud metsaga, armastavad külastajad sageli lihtsalt looduses kõndida.

Üks meelispaik on aga stationaarne kilelaenu, mis läheb üllatavalt hästi kuumaks ja päl-vib püsivalt külastajate huvi.

Toitlustust talu ei paku, kuid vajaduse korral saab nende kaudu tellida. Küll aga on talus olemas kõik võimalused puhkemajas grillimiseks ja söögi tegemiseks.

Viie tegutsemisaastaga on selgeks saanud, et olemasoleva pakkumisega piirduda ei saa. Järgmise asjana on kindel soov valmis ehitada suur puhkemaja, kuhu mahuks pidutsema ja ööbima vähemasti 50 inimest. Praegu saab majas ööbimise pakkuda umbes 15 inimesele (koos lisavooditega), suured grupid aga otsivad sageli kohta, kus saaks oma üritusi pidada.

Küla taastamiseks küsi toetust

- Külade taastamise ja arendamise toetust saavad taotleda mittetulundusühingud ja ettevõtjad.

- Programmi üldine eesmärk on parandada elukeskkonna atraktiivsust maal.

- Aastatel 2004–2006 oli külade arenguks ette nähtud 100 miljonit krooni, kokku esitati

ligi 600 taotlust, millest oli võimalik rahastada 285 projekti.

- Külade arendamise programm jätkub aastatel 2007–2013 ning igal aasta suunatakse selleks ligikaudu 160 miljonit krooni – seega oluliselt rohkem kui seni.

- Toetatavate tegevuste märksõnad on seltsimajad, kultuurimajad, spordisaalid; pargid, haljasalad, puhkealad; mängu- või spordiväljakud, vaba aja veetmise rajatised; külaplatsid; matka-, tervise- või õpperajad; paadisillad; ujumiskohad; küla tutvustavad

püsiviidad või -kaardid; seltsimajade, kultuurimajade, spordisaalide sisustus; sporditarvikud; muusikariistad; Eesti rahvariided.

- Programmi raames on kavas toetada külaelanike ühise tegevuse või külakultuuri arendamise või looduslike väärtuste säilitamisega seotud ehitiste ehitamist, rekonstrueerimist ja sisustamist; investeeringuid objektidesse, millel on ajalooliskultuuriline väärtus antud piirkonnas; kohalike põhiteenuste loomist külates ning väikeinfrastruktuuri; multifunktsiooniliste teeninduskeskuste arendamist ja teistele isikutele kasutamiseks avatud internetiühendusega infopunktide ehitamist, rekonstrueerimist ja sisustamist.

- Toetust saavad mittetulundusühingud ja sihtasutused – kuni 90% lubatud investee-ringust, Tallinnaga piirnevates valdades kuni 70%; väikese või keskmise suurusega ettevõtjad – kuni 65% lubatud investee-ringust (55% Harju maakonnas).

- Maksimaalne toetussumma ühe taotleja kohta on 4 693 980 krooni (300 000

eurot) programmiperioodi jook-sul.

- Aastane toetussumma ei tohi ületada 938 796 krooni (60 000 eurot).

- Taotlejatel on võimalik kasutada Maaelu Edendamise Sihtasutuse pakutatavat sildfinantseerimist.

- Peale maaettevõtluse edendamise ja külade arendamise meetmete ei tohi unustada, et maaelu edendamiseks saab kasutada ka teiste rakenduskavade vahendeid.

- Elukeskkonna arendamise rakenduskava koordineerib keskkonnaministeerium; ettevõtluse, infoühiskonna, transpordi ja energeetika infrastruktuuri arendamise rakenduskava majandus- ja kommunikatsiooniministeerium ning inimressursi arendamise rakenduskava haridus- ja teadusministeerium.

- Nende kaudu saab aastatel 2007–2013 kasutada üle 53,2 miljardi krooni.

Allikas: Eesti Maaelu arengukava 2007–2013

Muinasküla ärkab ellu Kiruveres

Austrvegr Selts MTÜ rajab Kõue valda Eesti esimese Elava Ajaloo Keskuse ja aktiivselt aasta ringi tegutseva muinasküla.

Signe Kalberg

Kiruveres muinaslaagri asukohaks on Kiruveres järve ja Paunküla veehoidla vahel asuv territoorium. Millal laagrist välja arendatav muinasküla ja siis juba Elava Ajaloo Keskus täiesti valmis saab ja projektile võiks punkti panna, seda ei oska idee eestvedajad Katti Muru ja Toomas Mägi veel öelda.

Kuid algus on tehtud – eelmisel aastal toimusid muinalaager, pronksi-, keraamika- ja tekstiilpäevad. Ja kuigi muinaslaagri asukohaks valitud maatüki saatusena on lood veel segased, on Austrvegr Selts MTÜ algust teinud mahuka projektiga, millel on praeguseks kavandatud vähemalt neli etappi.

Kiruverest saab muinashuviliste Meka

Sel kevadel lõppes Kiruveres muinasküla rajamise I etapp. Seda kaasrahastas EAS ja Kõue vald ning kestis eelmise aasta kevadest selle kevadeni. Aastajooksul on valmis saanud Kiruveres muinaslaagri Kiruveres muinaskülaks arenduse tegevuskava, alustatud on muinasküla väljaehitamist ja regulaarüritusi. Kiruveres muinaslaager on külastajaile avatud 12.–13. juulil. “Edasine muinasküla areng on seotud rahaliste vahendite suuruse, projekti käivitumise kiiruse ja õigusaktidest tulenevate arendusvõimalustega,” märkis Muru.

Kavas oleks järgmiste etappidena muinaslaagri edasiarendus ja ehitus muinaskülaks, sealhulgas jätkuksid traditsioonilised laagrid ja muinaskultuuri teemapäevad. Järgmise aasta kevadel võiks siis hakata muinaskülalt arendama Elava Ajaloo Keskust, selleks kulub mitu aastat,” selgitas Muru.

Kiruveres Elava Ajaloo Keskus kujutab endast muinasaegse eluolu elustamise, tutvustamise ja uurimisega tegelevat keskust/ vabaõhumuuseumi. Museoloogiliste väärtuste kõrval on keskel kohal eksperimentaalarheoloogia ja muinastehnoloogiate tutvustamine ja esitlus ning muinasaegse igapäevase eluolu originaalilähedane taastamine.

Kavandatava keskuse asukohta ümbritsevad mitmed muinasmaastikud, kust on leitud inimasustuse jälgi alates kiviajast (Ardu mees, kalmed, asula- ja ohverduskohad, hulgaliselt viikingiaegseid aardeleidusid).

Muru rääkis, et Põhjamaades on nn viikingikülad populaarsed külastuspaigad nii kohaliku elaniku kui ka turisti jaoks. Euroopas elava ajaloo keskusi ühendava organisatsiooni EXARC andmeil oli 2000. aastal Euroopas üle 300 arheoloogia andmete põhjal loodud vabaõhurajatise, mille külastajate koguarv aastast ületas 6 mln, neist 1,5 mln olid lapsed. Nüüdseks on keskuste

hulk peaaegu kahekordistunud, näiteks Rootsis üksi on 160 esiajaloo esitamisega tegelevat rajatist. Ainsana kõigist Lääne-mere-äärsetest riikidest puudub Eestis säärane keskus.

Muinasajalugu vajab tundmaõppimist

Austrvegr Selts MTÜ on asutatud 2006. aasta oktoobris. TLÜ ajaloo instituudi arheoloogia-doktor Marika Mägi annab seletuse seltsi nimele: “Tõenäoliselt kontrollisid kõiki orienti viivaid kaubateid läänemeresoome ja balti päritolu rahvad. See oli niinimetatud Idatee – Austrvegr –, mille kaudu voolasid Euroopasse idamaade vürtsid ja hõbe, idamaa riikidesse aga Põhja-Euroopa karusnahad, vaha ja orjad.”

Kuigi Katti Muru on hariduselt ehitustehnik, õppinud ka äri- ja turundusjuhiks ning maastikuehitajaks, viis huvi muinasaja vastu ta neli aasta tagasi kokku muinashuviliste inimestega. “Ühest küljest on Kiruveres muinasküla hobi, teisest küljest tahame rõhutada muinasajaloo väärtust, millest me paraku nii vähe teame,” ütles Katti Muru, kes igapäevaselt on õmblusfirma OÜ Murueit omanik ja tegevjuht.

Teine seltsi asutaja on TLÜ ajaloo instituudi IT-peaspetsialist, keemikuks õppinud Toomas Mägi. Ta on MTÜ Arheoloogia-keskus asutajaliige, Viikingiklubi Reas tegevliige, muinasaegsete ehte koopiade valmistamisega tegeleva OÜ Replicaring juhataja.

Ühingu põhieesmärgiks on muinas-, loodus- ja kultuuripärandi populariseerimine, tutvustamine ning õpetamine vastavasisuliste ürituste, kursuste ja näituste korraldamise kaudu. Mullu veebruaris liitus ühinguga Muinas-Eesti võitlusselts REAS ning märtsis Kõue vald.

Sünnilugu

19.märts – Muinaslaagri korralduskomitee koosolek

22.märts – Kõue Vald astub MTÜ liikmeks

31.märts – TALGUD territooriumi korraldamine koos vallavalitsuse liikmetega.

Märts-mai – projekti kirjutamine, eelarve koostamine jms.

9.aprill – MTÜ kontole laekub Kõue vallalt MTÜ tegevuse toetuseks 50 000 EEK.

20.aprill – Muinaslaagri korralduskomitee koosolek

20.aprill – kohtumine EAS-s Demis

26.aprill – e-mail maanõunikult sõnumiga: “Panen kokku toimikut Maavalitsusele”

14.mai – eelprojekti kavand EAS

24.mai – eelprojekt EAS

juuni 2008 – projekt “Kiruveres Muinasküla rajamine” saab positiivse otsuse EAS-lt.

Suvi-sügis – laagrid ja teemapäevad Kiruveres vt. www.kiruveree.ee

20.dets – kiri (nr 17-3.2/937) Kõue vallavalitsuselt Keskkonnaministerriumile ja Harju Maavalitsusele maade munitsipaali taotlemiseks.

2008

4.veebr – vastus RMK-lt (kiri nr 9-1/83) teatega maakorralduslike toimingute alustamisest katastriüksuse jagamise kohta.

20.mai – RMK alustab maakorradluslike toimingutega (maade mõõdistamine) objektil.

Elava Ajaloo Keskuse huvi- ja sihtgrupid:

• Viikingi- ja keskajaklubid Eestis (Praegu 6–7 ühendust) – üritustele sisu andjad ja meeleolu loojad;

• Eesti kunstiakadeemia – muistsed tehnoloogiad (ehtesepis ja sepis, keraamika ja klaasi valmistamine jms);

• TLÜ ajaloo instituut (arheoloogid) – eksperimentaalarheoloogia (raua sulatus, muistsete võitlus- ja töövahendite katsetused jms);

• TÜ Viljandi kultuuriakadeemia (rahvusliku käsitöö erialad) – muistsed tehnoloogiad (tekstiil, rõivad, tarbekunst jms);

• Vana-Vigala kutsekool – sepa- ja kiviraiumistööd;

• sise- ja välisturistid (eriti koolilapsed, pered, seiklusturismi huvilised) – aktiivsest puhkusest huvitatud turistid, keda köidab võimalus kogeda “elavat ajalugu”, omandada teadmisi ajaloo uurimise protsessis osaledes;

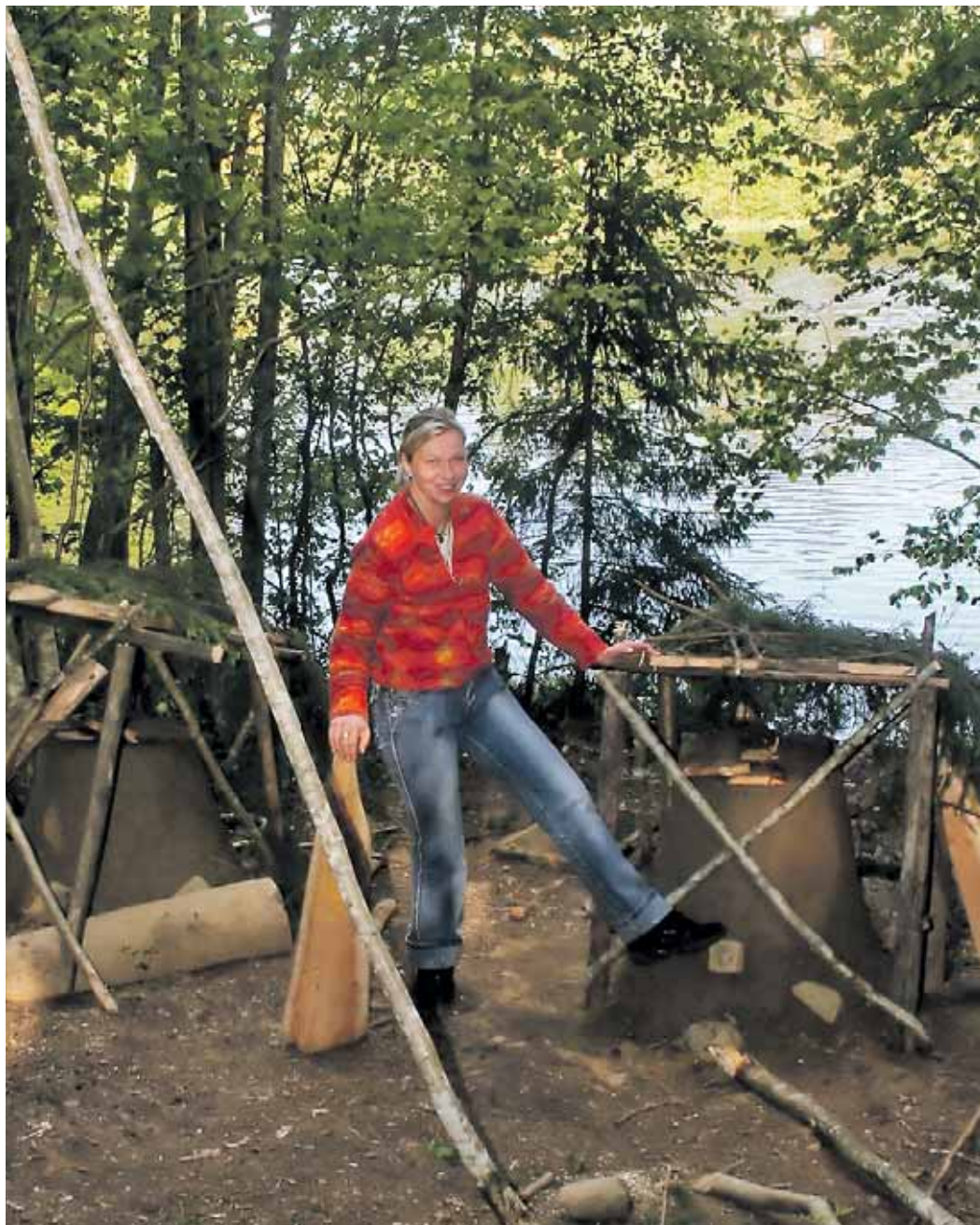
• kohalikud ja välismaised “ajaloo elustajad”, kel pole tänini Eestis baasi, kus huvialaga tegeleda;

• kohalikud elanikud ja ettevõtjad – keskus annab tööd külastajate teenindajatele, toilitustajatele, majutajatele, kohalikel meistritel/käsitöölistel on võimalus arendada käsitööoskusi ning müüa temaatilisi tooteid;

• arheoloogid, ajaloolased, tarbekunstnikud, kel on huvi teaduslike eksperimentide abil avardada teadmisi ning üldist arusaama eesti muinasajast, kuid puudub sellega tegelemiseks sobilik keskkond/välilaboratoorium;

• õpetajad/haridusamet – tekib võimalus õpetada ajalugu ja käsitööd kogemuse kaudu ning mitmekesistada olemasolevat õppeprogrammi kõigis vanuseastmetes.

Allikas: Austrvegr Selts MTÜ www.kiruveree.ee

Kuigi muinasajal selliseid välikemmergid ei olnud, pidi muinasküla idee autor ja projekti juht Katti Muru hea seisma selle eest, et külastajad loodust omatahtsi väetama ei läheks.

Parim traktor väiketalunikule ja kommunaaltöödeks!

35, 45, 50, 55 ja 90 h.j. mudelid

Garantii kuni 3 aastat

Lai valik lisavarustust

Enimostetud väiketraktor* Eestis aastatel 2006 ja 2007!

*võimsusklassis alla 80 h.j.

OÜ TRAKTORIÄRI

**Pärnasalu 13
Saue, Harjumaa**

**Tel: 6 596 633, 5 103 771
e-mail: info@kioti.ee**

www.kioti.ee

Jürgen Kusmin leiab metsast vanad talukohad ja kiviaiad

Kristiina Viiron

Vana sammaldunud kiviaed, sirelid ja õunapuud metsa sees... Kui sageli me neist möödudes peatume, mõeldes korra, kes on need kivid aiaks ladunud, sirelid istutanud ja kelle vana talukoht see olla võiks? No eks vahel me ju isegi teame, et vaat, selles kokkukukkunud majas elas üks vana, omamoodi naine, pidas kasse ja kellegagi ei suhelnud. Kui ta suri, siis maja ära laguneski. Või – siit talukohast viidi inimesed Siberisse ja majja tegi kolhoos kanala. Nüüd on siin veel vaid sirelid...

Jürgen Kusmin, Vardi metskonna metsnik teab sellised lugusid oma kodukandist Veliselt rääkida mitmeidki. Juba üliõpilasena innustus ta kultuuriökoloogi Lembitu Tarangu “metsandusliku pärandkultuuri maaletoomisest” ehk siis sellest, et märkida üles ja leida meie ümber jälgi, mis viitavad inimeste kunagisele tegevusele. Olgu selleks siis kiviaed, vana lubjapõletusahi, koolimaja lagunenud vundament või sirelid ja õunapuud, mis viitavad inimese kunagisele asupaigale ja tegevusele. Eesti Maaülikoolis metsandust õppides tegi Jürgen lõputöö pärandkultuuriobjektidest endise Velise valla aladel ning juba metsnikuametis oli tema üks neist, kes aitas leida ja kaardistada RMK eestvedamisel tehtud inventuuril meie metsades ja üldse meie ümber olevaid pärandkultuuriobjekte.

“Näiteks ka metsakultuur on tinglikult pärandkultuur, sest inimene on ju selle istu-

tanud,” toob Jürgen näite, kui keegi kipuks kahtlema, milliseid pärandkultuuri jälgi metsast ikka leida on.

Rääkige inimestega

“Vanu jälgi inimtegevusest” leidub metsas küll ja selle tõestuseks viib Jürgen mind Vardi metskonna metsadesse: seal on kiviaed, siin vana metsavendade punkrikoht, pisut eemal aga vana koolimaja asupaik. “Laias plaanis on ju Eestis kiviaedu sadu kilomeetreid ja vanu talukohti tuhandeid,” nendib Jürgen Kusmin Russalu metsas kiviaia kõrval seistes. “Aga mida me teame selle kiviaia kohta? Seda, et ta on olnud ilmselt kõlviku piiriks. Tänu sellele, et ta on metsaserval, pole maaparandus teda torkinud.” Aga kes selle tegi ja millal, seda teatakse harva. “Rääkige inimestega,” paneb Jürgen kõigile südamele. Kui palju võib meie endagi kodukandis olla selliseid vanu talukohti, kiviaedu jms, mille kohta me ei oska öelda sõnagi? Võib-olla pole me seda täheleegi pannud, sest oleme selle olemasoluga lihtsalt nii harjunud.

Riigimetsa Majandamise Keskkuses on sellised kohad nüüd teada ja kaardile kantud ning nende olemasoluga arvestatakse metsamajanduslike tööde käigus. Näiteks kui sealkandis läheb raie töödeks, siis jäetakse see koht, kui vähegi võimalik, puutumata. Õppe- ja matkaradu tehakse kuluvad need marjaks ära – lisaks loodusväärtustele tutvustab RMK ka pärandkultuuriobjekte. Näiteks ei lähe rada ainult metsast läbi, vaid ka

mõne vana talukoha või lubja-ahju juurest mööda.

Võimalus, mitte kohustus

“Eraomanikud, kelle maadel midagi on, võiks samuti enda jaoks mõtiskleda, mida see tema jaoks tähendab,” märgib Jürgen Kusmin. Kui maaomanik leiab, et see omab väärtust eeskätt talle endale, siis on ju kena, kui ta näiteks puhastab võsast vana talukoha välja. See kõik on inimese jaoks võimalus, mitte kohustus. Kui ta leiab, et rändaja võiks ta maale näiteks vana karjakaevu kaema tulla, siis miks mitte. Kui ta seda ei soovi, siis on see tema õigus – keegi selleks ei kohusta. “Eraomandus on püha ja puutumatu, eesmärk pole massiturism, vaid et eelkõige inimene ise teaks, mis tema maadel on,” rõhutab Jürgen, ja lubab seista nii kaua kui see vähegi tema võimuses on selle eest, et pärandkultuur jääks maaomanike endi hoida.

Hingelähedasest teemast kõneldes on Jürgenil rõõm tõdeda, et inimestel on tekkinud huvi pärandkultuuri vastu. Palju on tema käest nõu küsitud.

“Siinkohal tuleb rõhutada pärandkultuuri mitmekesisust, inventeerimise metoodikas on tänaseks kirjeldatud üle 130 erineva pärandkultuuri tüübi,” nendib ta.

Pärandkultuuri teemast innustatuna tegi Vardi Erametsaseltsi aga SA Erametsakeskuse abil ise Ollilaane erametsa pärandkultuuri õpperaja, kus iga objekti juures on kirjas ka selle koha ajalugu. Need ei ole enam rääkimata jäänud lood.

Jürgen Kusmini sõnul peab pärandkultuur jääma maaomanike hoida.

Üle 6000 pärandkultuuri objekti

- RMK on Lääne-, Harju-, Järva- ja Raplamaal leidnud, kirjeldanud ja kaardistanud kahe projektiga (“Metsandusliku pärandkultuuri kaitse ja rakendamine” ja “Metsandusliku pärandkultuuri tähtsustamine loodusturismis”) üle 6000 pärandkultuuriobjekti. Neid saab vaadata ka Maa-ameti geoportaalist.

- Inventuuri viidi läbi sõltumata omandivormist Euroopa struktuurifondide toel, käsil on ettevalmistused jätkuinventuurideks.

- Välja anti raamatud “Väike pärandkultuuri käsiraamat”, “Rapla- ja Lääne- ja Läänemaa pärandkultuuri” ja “Läänemaa pärandkultuuri”.

- Projektijuht, RMK metsamajanduse osakonna planeeringute spetsialist Vaike Pommer märgib, et on hämmastav, kuidas inventeerimise käigus leidsid põhjalikud kodulootundjad haruldasi objekte isatalu maadelt, mida nad arvasid tundvat kui oma viit sõrme. Samuti pakus üllatust, kui palju on vaid sajandi jooksul inimtegevus maastikku muutnud (näiteks asundustalude tekkimine ja häbumine).

- Projektid ei sätesta objektidele riiklikku kaitset. “Pärandkultuur on just see, mille säilimine, ununemine või hävimine sõltub meist igaühest,” sõnab Pommer.

Kultuurihoiuala säilitab lastelastele ajalugu

Pärandkultuuri objektide hoidmiseks on Ambla vallas moodustatud esimesed kultuurihoiualad Eestis.

Tammiku, Kesamaa ja Ussimäe on Ambla Metsaühistu juhi Toomas Lemmingu kinnitusele esimesed mitteametlikud kultuurihoiualad Eestis.

Pärandkultuur osaliselt kaitse all
Viimase kolme aasta jooksul on Raplamaal, Läänemaal, Harjumaal ja Järvamaal inventeeritud metsades leiduvad pärandkultuuriobjektid. Kindlasse piirkonda jäävad pärandkultuuriobjektid moodustavadki kultuurihoiuala. Uustalu talu peremees Toomas Lemming ise inventeeris pärandkultuuri objekte Ambla vallas. Muu hulgas leidis ta selle käigus 18 lohku dega kultusekivi, mida ei ole registris ega kaitse all, kolm muinasasulakohta, neist

Toomas Lemmingu arvates vääriks tulevastele põlvedele hoidmist ja säilitamist ka põlistalu piirikivi.

vanim on eksperdi hinnangul II–III at eKr, mitmeid matmiskohti ja arvatavaid kivikalmeid. Lisaks muistseid teid, Liivi ja Põhja-sõja kohta käivate pärimuste ja legendidega seotuid puid, mägesid ja kohti, sadu meetreid kiviaedu ja külatanumaid.

“Inventuuri käigus on kirjeldatud, inventeeritud, digiteeritud ning maa-ameti kaardiserveris üleväl üle 6000 kultuuriobjekti koost fote ja kirjeldustega. Need pärandkultuuri objektid ei ole tänini riiklikus registris ega kaitse all. Samal ajal väärivad nad säilitamist ning paljud neist peaks olema ka riikliku kaitse all,” sõnas Lemming. Kõik need pärandkultuuri objektid tuleks Lemmingu meelest säilitada ja hoida ka tulevastele põlvedele. Ilmselt peab osa neist võtma ka riikliku kaitse alla. Kuid ülejäänud tuleks säilitada

omanikuhoiu abil. Ehk maaomanikele, kelle maadel asuvad pärandkultuuri objektid, tuleb selgeks teha nende väärtus ning säilitamise tähtsus. Seda on aidanud kehtiv metsaseadus ja selle rakendusaktid tänini ka teha.

Omanikud väärtustavad ajalugu

Meeldiv on tõdeda, et paljud metsaomanikud, eriti aga nendes neljas inventeeritud maaomannas, on käesolevaks ajaks mõistnud tegelikke pärandkultuuri väärtusi ning üha enam hakanud pärandkultuuriobjekte hooldama ja säilitama.

Ambla vallas on metsaomanikud moodustanud pärandkultuuriobjektide paremaks säilitamiseks ka esimesed kultuurihoiualad. Näiteks metsas asuvale Tammiku kultuurihoiualale (0,9 ha) jäävad püha Tammiku

allikas, Tammiku oja, 20 linaleoauku (Tammiku ja Kaarevere külade ühised linaleoaugud), Linaleotee, põlistalu piirikivi 1880.aastast, põline Tammiku küla kruusavõtukoht ja osa muistse vesiveski tammi.

Seega võib öelda, et viimases metsaseaduses ja selle rakendusaktides sisalduv pärandkultuuri osa, pärandkultuuriobjektide inventeerimine neljas maakonnas ning pärandkultuurialane selgitustöö on kandnud vilja. “Oleks väga kahju, kui seadustatakse antud metsaseaduse muutmise seaduse eelnõu ning sellest tulenevad rakendusaktid, millest on pärandkultuuri objektide osa välja jäetud. Sellega antaks rahvale edasi sõnum, et meie esivanemate kultuuripärandil ei ole Eesti vabariigi valitsuse ega riigikogu jaoks erilist tähtsust,” märkis Lemming.

“Elu Maal” andis välja Eesti Päevalehe teema- ja erilehtede osakond.